

III. ŻYCIE NAUKOWE — VIE SCIENTIFIQUE

MARIA PERZYŃSKA-HOLASOWA

PRZEGLĄD POLSKICH PRAC DOTYCZĄCYCH SŁOWIAŃSZCZYZNY
STAROŻYTNEJ I WCZESNOŚREDNIOWIECZNEJ NA PODSTAWIE
PUBLIKACJI Z 1980 R. (Z UZUPEŁNIENIAMI ZA ROK 1979)

DZIEJE BADAŃ, INFORMATORY, PRACE O CHARAKTERZE OGÓLNYM

W związku z upływającym w 1978 r. dwudziestopięcioleciem istnienia Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w szeregu artykułów podsumowano dotychczasowe badania i osiągnięcia tej placówki, zarysowano programy badawcze na przyszłość, obejmujące różne problemy naukowe, skupione wokół długofalowego problemu międzyresortowego pod hasłem „Pomniki kultury — źródłem świadomości narodu”. Całość problematyki badawczej zarysowana została w artykule W. Hensla (1979); J. Machnik przedstawił działalność i dorobek Instytutu w zakresie archeologii pradziejowej (1979); osiągnięcia w zakresie archeologii wczesnośredniowiecznej nakreślił L. Leciejewicz (1979); rezultatami badań nad historią kultury materialnej zajął się T. Roślanowski (1979); wyniki międzynarodowej współpracy IHKM scharakteryzował A. Nadolski (1979); współpracę Instytutu z archeologicznymi placówkami muzealnymi omówił L. J. Łuka (1979); B. Rutkowski opracował działalność Zakładu Archeologii Antycznej (1979); osiągnięciami Zakładu Entografii zajęła się B. Paprocka (1979).

Z okazji pięćdziesięciolecia powstania Koła Naukowego Studentów Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, krótki zarys dziejów tego koła oraz jego dorobek naukowy naszkicował J. Żak (1979).

O dorobku naukowo-badawczym Katedry Archeologii w Toruniu w latach 1971 - 1976 pisał K. Żurowski (1980).

A. Abramowicz omawia znaczenie badań nad historią archeologii traktowaną jako jeden ze składników historii cywilizacji, dla prawidłowego rozumienia dalszego jej rozwoju i trafnej oceny podejmowanych przez nią

problemów i metod badawczych. Wskazuje m. in. na bogactwo materiałów źródłowych dla tej problematyki nagromadzonych w archiwach, muzeach oraz zbiorach prywatnych (1980).

Przegląd i podsumowanie dotychczasowego stanu badań w zakresie historii miast polskich oraz mieszczaństwa polskiego, na podstawie polskiej literatury przedmiotu wydanej w ostatnim dziesięcioleciu, przedstawiła M. Bogucka (1980).

Zarys problematyki oraz perspektywy badawcze i najistotniejsze osiągnięcia naukowo-organizacyjne toruńskiego ośrodka archeologii podwodnej, prowadzącej badania w obrębie akwenów morskich i śródlądowych omówili A. Kola i G. Wilke (1980c).

W 1980 r. wydany został drukiem zbiór referatów wygłoszonych na ogólnopolskim sympozjum archeologiczno-konserwatorskim w Białymstoku, poświęconych problematyce zagospodarowania przestrzennego obiektów archeologicznych w aglomeracjach miejskich i kompleksach leśnych, łącznie z ochroną środowiska naturalnego. Problem ochrony zabytków zarówno w krajobrazie naturalnym, jak i zurbanizowanym ujęty został wielostronnie przez specjalistów różnych dziedzin nauki (archeologów, konserwatorów, architektów, urbanistów, leśników, przyrodników). Nakreślono też m. in. zasadnicze kierunki działania archeologicznych służb konserwatorskich w tym zakresie (*Zabytek archeologiczny a środowisko* 1980).

Zagadnieniem rezerwatów archeologicznych w Polsce, ich organizacją i zagospodarowaniem zajął się M. Konopka (1980). Autor wskazuje m. in. na konieczność opracowania powszechnej ewidencji tych obiektów, na podstawie ściśle sprecyzowanej definicji rezerwatu.

Zbiory archeologiczne Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce, nagromadzone w ciągu osiemnastu lat istnienia muzeum, przedstawione zostały w formie katalogu przez A. Szybowicza (1980).

W opracowaniu zbiorowym pod redakcją S. Sierpowskiego ukazały się dzieje Gostynia i jego okolic. Praca obejmuje okres od pradziejów aż po czasy współczesne. Pierwszy rozdział, dotyczący momentu pojawienia się na tym terenie pierwszych grup ludzkich w schyłkowym mezolicie, aż po połowę XV w. opracowany został przez J. Leśnego (*Dzieje ziemi gostyńskiej* 1979).

Monografia miasta Łodzi — tom I, obejmujący dzieje tego miasta do roku 1918, wydana została pod redakcją R. Rosina. Rozdział IV, poświęcony rozwojowi osadnictwa na obszarze tzw. wielkiej Łodzi, od środkowego paleolitu po przełom XIV/XV w., na podstawie wyników badań archeologicznych opracował R. Rosin (*Łódź, dzieje miasta* 1980).

Pod redakcją G. Labudy ukazał się szósty tom Słownika Starożytności Słowiańskich (część druga), obejmujący litery V-W (*Słownik Starożytności Słowiańskich* 1980).

W 1980 r. wydany został trzynasty tom Informatora Archeologicznego obejmujący wyniki badań z 1979 r., przeprowadzonych na 285 stanowiskach

w Polsce oraz 18 zagranicznych. Zamieszczono w nim również, w formie uzupełnienia, sprawozdania z badań 16 stanowisk, prowadzonych w ubiegłym sezonie (Informator...1980).

Kolejny zeszyt Badań Archeologicznych prowadzonych przez Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka (1980) zawiera zwięzłe informacje dotyczące badań wykopaliskowych prowadzonych przez tę instytucję w 1980 r., na stanowiskach z różnych okresów chronologicznych. M. in. opublikowane zostały wyniki badań w osadzie produkcyjnej w Wieliczce, związanej z solowarstwem. Oprócz pozostałości osadnictwa neolitycznego odsłonięto tu obiekty z okresu przedrzymskiego i rzymskiego (kultura puchowska), a także relikty prostokątnej chaty mieszkalnej, ceramikę, zabytki gliniane i żelazne z okresu wczesnego średniowiecza (K. Reguła); na osadzie otwartej w miejscowości Kokotowo-Strumiany, woj. krakowskie natrafiono na materiały ruchome oraz obiekty mieszkalne z okresu neolitu, kultury łużyckiej okresu halsztackiego i wczesnego latenu oraz kultury celto-przeworskiej (K. Reguła); w Sólcy woj. przemyskie przebadano kurhan z drugiej połowy XIII w. zawierający m. in. 4 pochówki szkieletowe, bogato wyposażone w przedmioty metalowe, ozdoby szklane i bursztynowe oraz ceramikę (A. Szybowicz); analizę antropologiczną dwóch szkieletów ludzkich pochodzących z tego obiektu wykonała B. Szybowicz; na dwuczłonowym grodzisku wczesno-średniowiecznym w Poznachowicach Górnych, woj. krakowskie, oprócz bliżej nie wydatowanych zabytków z tego okresu natrafiono na materiały kultury łużyckiej z okresu halsztackiego oraz okresu przedrzymskiego (A. Jodłowski); relikty drewnianej obudowy trzeciego z kolei szybu górniczego, datowanego wstępnie na XIII - XIV w., odsłonięto na dziedzińcu zamku żupnego w Wieliczce (A. Jodłowski); w obrębie kopalni soli Wieliczka natrafiono na pozostałości wyrobiska górniczego w postaci dolnej obudowy drewnianej tzw. szybu Goryszowskiego, wzniesionego i eksploatowanego pod koniec XII w. (A. Jodłowski).

Wyniki archeologicznych badań terenowych prowadzonych w 1980 r. przez Zakład Archeologii Instytutu Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie opublikowane zostały w ośmiu zwięzłych komunikatach (Sprawozdanie z badań terenowych Zakładu Archeologii UMCS w Lublinie 1980). M. in. przedstawiono wyniki badań na cmentarzysku i w osadzie wielokulturowej w miejscowości Dobre, woj. lubelskie, gdzie oprócz zabytków kultury łużyckiej z V okresu epoki brązu, kultury pomorskiej i przeworskiej z podokresu B wpływów rzymskich, wystąpiły obiekty i materiały ruchome z okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza, reprezentowane przez dwie jamy zasobowe, palenisko otwarte i pozostałości budynku mieszkalnego (S. Czopek); na pozostałości m. in. naziemnej budowli mieszkalnej kultury zarubienieckiej natrafiono w Czerniszynie, woj. zamojskie; w miejscowości Masłonec, woj. zamojskie, prowadzono badania na kilku stanowiskach odkrywając: na stan. 22 obiekty gospodarcze oraz ceramikę kultury zarubienieckiej, na stan. 9 ślady osadnictwa kultury czerniachowskiej z okresu

wpływow rzymskich, reprezentowane przez fragmenty ulicy, piec gliniany oraz ceramikę; na stan. 11 — pozostałości cmentarzyska szkieletowego ludności kultury czerniachowskiej; na stan. 15 — cmentarzysko birytualne datowane wstępnie zabytkami metalowymi na fazę CD okresu wpływów rzymskich (A. Kokowski); w miejscowości Siedliszcze, woj. chełmskie, przebadano wielokulturowe stanowisko osadnicze z materiałami neolitycznymi, kultury łużyckiej z IV - V okresu epoki brązu oraz ceramiką wczesnośredniowieczną, datowaną na X - XII w. (A. Kokowski); w miejscowości Motycz, woj. lubelskie, przebadano osadę wczesnośredniowieczną, datowaną ceramiką na VIII - IX w., oraz współczesne jej grodzisko z pozostałościami drewnianoziemnych umocnień obronnych, ziemianek i palenisk (I. Kutyłowska, S. Siwkowa); na wzgórzu kościelnym zwanym Zameczysko w Wowolnicy, woj. lubelskie, uchwycono pozostałości fosy z XIV oraz liczny materiał ruchomy, m. in. ceramikę wczesnośredniowieczną (B. Bargieł, J. Kąpski); kilkaset nowych stanowisk archeologicznych o rozpiętości czasowej od późnego paleolitu po najliczniej reprezentowane wczesne średniowiecze zarejestrowano w wyniku badań powierzchniowych przeprowadzonych w Kotlinie Hrubieszowskiej (J. Gurba).

Wydany w 1980 r. 21 zeszyt Śląskich Sprawozdań Archeologicznych zawiera szereg komunikatów w zwartej formie prezentujących rezultaty stacjonarnych i powierzchniowych badań archeologicznych przeprowadzonych na stanowiskach leżących w granicach dawnego województwa wrocławskiego, na obiektach z różnych okresów chronologicznych. M. in. przedstawione zostały wyniki badań ratowniczych prowadzonych nad rzeką Wodrą w miejscowościach Kumiałtowie i Koło, woj. zielonogórskie. Natrafiono tam m. in. na półziemianki i ceramikę grupy gubińskiej okresu przedrzymskiego (G. Domański); dwa dalsze pochówki — jamowy i popielnicowy, datowane zapinkami brązowymi na trzecią fazę grupy gubińskiej okresu przedrzymskiego, znaleziono na cmentarzysku w Luboszycach, woj. zielonogórskie (G. Domański); na cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Starym Zamku woj. wrocławskie wyeksplorowano 5 dalszych pochówków ciałopalnych, datowanych m. in. zapinkami typu 41 Almgrena na schyłek fazy B₂. Na tym samym stanowisku natrafiono również na jamę z ceramiką kultury przeworskiej młodszego okresu przedrzymskiego (G. Domański); trzy kolejne fazy użytkowania stanowiska stwierdzono w Bieczu, woj. zielonogórskie, a mianowicie cmentarzysko ciałopalne z pierwszej fazy kultury luboszyckiej oraz dwie warstwy osadnicze z drugiej fazy tejże kultury, odpowiadającej fazie C₁ okresu wpływów rzymskich, zawierające reliktury budowli słupowej, półziemiankę, 4 mielerze i piec kamiennie-gliniany do wypalania wapna (G. Domański); na osadzie z okresu wpływów rzymskich w Bystrzycy Oławskiej, woj. wrocławskie, uchwycono 10 obiektów nieruchomych reprezentowanych przez budowle słupowe, jamy gospodarcze, piec hutniczy, paleniska otwarte i składowiska gliny, a także liczny inwentarz ruchomy (W. Piszczalowski); na cmentarzysku wczesnośredniowiecznym w Izbičku, woj. opolskie, przeba-

dano kurhan z pochówkami ciałopalnymi, datowany ceramiką na VII - VIII w. n.e., posadowiony na pozostałościach osady hutniczej z późnego okresu przedrzymskiego, reprezentowanej m. in. przez fragmenty kilku mielerzy i jamy z cylindrycznymi kłodami żużła (S. Pazda); w Będkowicach, woj. wrocławskie, prowadzono badania na grodzisku datowanym na VIII - XII w. Uchwycono zarysy budowli słupowych, półziemianek, jam gospodarczych i odpadkowych, paleniska i wał drewniano-ziemny (H. Śledzik-Kamińska); charakterystykę geomorfologiczną tego obiektu przedstawił A. Szponar; szereg obiektów gospodarczych i mieszkalnych oraz fragmenty ulic uchwycono w obrębie grodziska z IX - X w. w miejscowości Dobromierz, woj. wałbrzyskie (B. Czerna, J. Kaźmierczyk); dalsze poziomy konstrukcyjne z połowy i drugiej połowy XI w., z pozostałościami budynków zrębowych i fragmentów ulic wyeksplorowano na terenie Ostrówka w Opolu (B. Gediga); w rejonie wsi Rzymówka koło Złotoryi, woj. wrocławskie, przebadano grodzisko wczesnośredniowieczne, datowane m.in. ceramiką na IX - X w. Przeprowadzono też badania na sąsiadującej z nim osadzie otwartej, związanej z produkcją hutniczą, datowanej na podstawie ceramiki na przelom VIII/IX w. (K. Bykowski); wczesnośredniowieczne cmentarzysko rzędowe, datowane ceramiką i monetami na okres od X do połowy XII w. przebadano w Starym Zamku, woj. wrocławskie. Wyeksplorowano 33 pochówki, niektóre ze śladami trumien, oszalowań ścian grobowych lub obstawy kamiennej (J. Łodowski); 14 pochówków szkieletowych datowanych na XI - XII w. oraz relikty bliżej nie określonej budowli sakralnej wyeksplorowano w Niemczy, woj. wałbrzyskie (K. Wachowski); 17 pochówków szkieletowych, datowanych kabłączkami esowatymi na wiek XIII, wyeksplorowano na cmentarzysku wokół kościoła św. Gotarda w Szczelinie, woj. wrocławskie (J. Śledzik-Kamińska); liczne relikty szybów i wyrobisk górniczych, datowanych na XII - XIII w., oraz fragmenty późnośredniowiecznej sztolni uchwycono na stanowisku Przednia Kopa koło Glucholazów, woj. opolskie (J. Kaźmierczyk, B. Wachowska); w Sowiej Dolinie, woj. wrocławskie, natrafiono na relikty szybów, wyrobisk górniczych i płuczek, datowanych na okres od XIII w., po czasy nowożytne. Natrafiono tu także na liczne znaki naskalne pochodzące z różnych okresów chronologicznych (J. Kaźmierczyk); na terenie zamku średniowiecznego w Grzybowie, woj. opolskie, uchwycono fragmenty muru obwodowego z połowy XIII w., posadowione na starszych nawarstwieniach osadniczych z VIII - X w. (W. Romański); w wyniku badań zwiadowczych w dorzeczu rzeki Wielumieckiej, woj. opolskie, rozpoznano stan zachowania i zlokalizowano 13 stanowisk z różnych okresów chronologicznych. Spośród nich przebadano sondażowo stan. Łazy, gdzie natrafiono na pozostałości osady kultury celtyckiej z okresu późnolatańskiego oraz kultury przeworskiej z młodszego okresu wpływów rzymskich (A. Gwiazdziński, J. Piekalski, J. Wrzesiński).

W kilku artykułach i komunikatach przedstawiono wyniki badań wykopaliskowych, sondażowych i powierzchniowych na stanowiskach wielokultu-

rowych. Na stan. w Nowej Hucie — Pleszowie, woj. krakowskie, wystąpiły materiały z okresu neolitu, epoki brązu i żelaza (kultura łużycka), okresu wpływów rzymskich, wczesnego średniowiecza i średniowiecza, reprezentowane łącznie przez 232 obiekty, w tym 8 pochówków. W dwóch komunikatach przedstawiano rezultaty badań na stan. 11 w Kornicach, woj. katowickie, datowanym na okres od starszej epoki kamienia po wczesne średniowiecze. Ogółem wyeksplorowano tu 464 obiekty obok licznych materiałów ruchomych. Z późnej fazy okresu wpływów rzymskich pochodzą dwa domostwa słupowe, jamy gospodarcze i ceramika siwa. Zabytki kultury lateńskiej reprezentuje jeden pochówek szkieletowy, a okres wczesnośredniowieczny pozostałości m. in. budynków mieszkalnych i jam gospodarczych, zabytki metalowe i ceramika z XI w. (E. Chochorowska, J. Chochorowski 1980; J. Chochorowski 1980). Rezultatem ratowniczych badań w Dobrzenu Małym, woj. opolskie, było uchwycenie nawarstwień osadniczych kultury łużyckiej z okresu halsztackiego, kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich i wczesnośredniowiecznych z VIII - IX w. Wyróżniono 3 fazy funkcjonowania osady kultury przeworskiej, związanej z działalnością hutniczą i datowanej na okres od II do początków V w. Wyeksplorowano ponad 500 obiektów mieszkalnych, słupowych zagłębionych w ziemię oraz naziemnych, liczne obiekty gospodarcze — jamy zasobowe i odpadowe, piece kuchenne, spichlerze, fragment studni z drewnianą cembrowiną, obiekty związane z wytwórczością dymarską, jak ogniska wygrzewcze, prażaki, mielerze, paleniska i magazyny prażonej rudy, a także ceramikę i zabytki ze szkła i metalu (E. Tomczak 1979). Rezultatem weryfikacyjnych i powierzchniowych badań na wielokulturowych cmentarzyskach w Luboszycach i Grabicach, woj. zielonogórskie, było uchwycenie dalszych pochówków jamowych z okresu wpływów rzymskich, popielnicowych z III fazy grupy gubińskiej okresu przedrzymskiego oraz materiałów ruchomych i jam neolitycznych (Grabice) (G. Domański 1980). W wyniku ratowniczych badań wykopaliskowych przeprowadzonych przez Zakład Archeologii Nadodrza IHKM PAN we Wrocławiu na obszarach położonych nad rzeką Wodrą, woj. zielonogórskie, odkryto szereg obiektów nieruchomych — jamy i półziemianki — z okresu kultury łużyckiej i młodszego okresu przedrzymskiego -- grupa gubińska (G. Domański 1980a). Opublikowane też zostały wyniki badań powierzchniowych przeprowadzonych przez ekipę pracowników Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego w dolinie rzeki Strumy, na terenie południowo-zachodniej Bułgarii. Zarejestrowano 23 nie znane dotąd stanowiska pochodzące z okresów: hellenistycznego z IV - III w. p.n.e; rzymskiego oraz wczesnego średniowiecza z XII - XIV w. Niektóre z tych stanowisk reprezentują pozostałości osad hutniczych (W. Wojciechowski 1980).

W. Łazarkiewicz wykorzystwała materiały antropologiczne, pochodzące z badań wykopaliskowych, do analizy cech kranjologicznych czaszek ludzkich, a mianowicie do badań procesu uwstecznienia twarzoczaszki. Podstawę

źródłową opracowania stanowiły czaszki ze stanowisk neolitycznych (Złota koło Sandomierza) oraz wczesnośredniowiecznych z XII - XIV w. (Milicz). Na badanych materiałach zaobserwowano stale postępujący proces regresji i rozpoznano jego przyczyny (1980).

Oceną przydatności i wartości trzech podstawowych kategorii danych ilościowych, uzyskiwanych w wyniku opracowań zwierzęcych szczątków kostnych dla rekonstrukcji hodowli pradziejowej i jej znaczenia jako źródła pożywienia, surowców oraz siły pociągowej zajął się T. Makiewicz. Na konkretnych przykładach omówiono możliwości jakościowej struktury stada oraz określenia poziomu i specjalizacji hodowli. Wysłunięto także postulaty badawcze dla archeologów i archeozoologów (1980).

M. Dembińska zwraca uwagę na wykopaliskowe szczątki kostne zwierząt jako cenne źródło m.in. do historii konsumpcji mięsnej. Z punktu widzenia historyka kultury materialnej interesuje ją głównie kwestia struktury hodowli oraz struktury spożycia. Włączając się do dyskusji toczącej się na marginesie licznych prac M. Kubasiewicza autorka zastanawia się nad kwestią wyboru metody (liczbowa czy wagowa), jaką należałoby stosować dla uchwycenia tych struktur (1980a).

J. Pyrgała rozpatruje tzw. źródła przyrodnicze pochodzące z badań wykopaliskowych (paleobotaniczne, paleozoologiczne, ichtiologiczne i paleopedologiczne) jako narzędzie poznania pradziejowego środowiska osadniczego, sposobu wytwarzania oraz sił wytwórczych (1980).

W kilku opracowaniach zaprezentowane zostały wyniki i metody badań radiowęglowych, stosowanych w laboratoriach C-14 na obszarze Polski. (A. Pazdur, M. F. Pazdur, 1979; M. F. Pazdur, A. Walanas 1979; H. Bem, E. Głębińska, J. Głębiński, A. Kanwiszer 1979; A. Kanwiszer, E. Kaszewska 1979).

Sposobem przygotowania próbek organicznych przeznaczonych do datowania metodą C-14 zajął się M. F. Pazdur. Autor przedstawił podstawowe założenia tej metody, omówił przydatność i wiarygodność poszczególnych próbek do datowania, określił szacunkowo ilość materiału potrzebnego do datowania oraz wskazał na błędy wynikające ze zbyt małej jego ilości. Omówił także wymagania dotyczące opisu próbek i jego rolę przy wyborze optymalnej metody wstępnej obróbki próbek, a następnie przy interpretacji wyników datowania (1980).

Wyniki badań fizykochemicznych 15 wybranych fragmentów naczyń ceramicznych z grodziska Styrmen w Bułgarii, datowanych na okres od trzeciego po wczesne średniowiecze, podaje L. Kociszewski (1979).

O zastosowaniu maszyn cyfrowych do przetwarzania danych dla analizy źródeł archeologicznych pisze P. Urbańczyk (1980, 1980a). Autor przedstawia poszczególne etapy pracy maszyn i daje przegląd zastosowania elektronicznej techniki obliczeniowej na różnych etapach procesu badawczego archeologii.

Perspektywy wykorzystania zdjęć lotniczych do archeologicznych badań osadniczych zarysował J. Ostoja-Zagórski. Autor przedstawia wyniki takich badań próbnych, podjętych w środowisku poznańskim (1980).

Kilka uwag odnośnie do struktury źródłowych opracowań archeologicznych przedstawił M. Parczewski, postulując wprowadzenie do klasycznego schematu monografii źródłowej osobnego rozdziału poświęconego ocenie wartości źródłowej zabytków lub wyodrębnienie takiego podrozdziału w części wstępnej analizy. Przedstawił próbę praktycznego zastosowania przedstawionej propozycji w postaci odpowiedniego rozdziału w opracowanej przez autora monografii okresu wczesnośredniowiecznego na płaskowyżu Głubczyckim (1978).

P. Urbańczyk włącza się do dyskusji na temat metodyki archeologicznych badań terenowych. Śledząc rozwój tych badań głównie na podstawie prac poświęconych w całości teorii badań stratygraficznych, podejmuje próbę podsumowania dotychczasowego stanu badań i oceny poziomu osiągnięć w tym zakresie (1980e). W kolejnym artykule, na tle dyskusji metodologicznych dotyczących rozwoju niektórych nauk społecznych, przedstawia autor warunki zastosowania sformalizowanych metod w badaniach archeologicznych, wskazując m.in. na zasadnicze trudności metodyczne wyłaniające się przy próbach adaptacji tych metod zapożyczonych z innych dyscyplin naukowych (1980a).

W artykule A. Różyckiego znajdujemy próbę krytycznej oceny dotychczasowego sposobu organizacji i opracowywania wyników powierzchniowych badań archeologicznych, łącznie z propozycją zmian tego sposobu. Autor podaje przykłady analizy rozrzutu ruchomego materiału zabytkowego pozwalającej na wydzielenie poszczególnych skupień zabytków, na tle całości zbadanego obszaru (1980).

E. i R. Mazurowscy przedstawiają schemat postępowania badawczego oraz zasady wykorzystania modelu cech środowiskowych dla analizy przestrzennej osadnictwa (1979).

R. Mazurowski na konkretnym przykładzie wybrancj osady otwartej podejmuje próbę uzasadnienia jednej z metod wnioskowania dotyczącej ukrytych cech stanowiska archeologicznego. Autor wskazuje na istnienie związku korelacyjnego zachodzącego pomiędzy stopniem zniszczenia danego stanowiska na terenach poddanych intensywnej uprawie a rozdrobieniem materiału archeologicznego w obrębie warstwy ornej, które wzrasta wraz z postępującym procesem niszczenia obiektów archeologicznych. Wprowadzając pojęcie analizy wskaźnikowej przedstawia kolejne etapy prac nad tą metodą (1980).

Na przykładzie badań osadów Jeziora Waryckiego, zawartych w profilach pylkowych, omówione zostało zjawisko wpływu działalności ludzkiej na zmianę warunków sedymentacji w zbiornikach jeziornych, wskutek zwiększonego napływu do nich materiału organicznego. Analizy pierwiastków śladowych w profilach płytkowych osadów jeziornych pozwalają na uchwycenie

poziomów współczesnych osadnictwu, które w różnych okresach chronologicznych rozwijało się wokół jeziora. Można także określić długość oraz intensywność tego osadnictwa (A. Cieśla, E. Stupnicka 1980).

W 1980 r. ukazała się, poszerzona o nowszą literaturę przedmiotu oraz wyniki najnowszych badań archeologicznych, reedycja syntezy pradziejów ziem polskich od starszej epoki kamienia po schyłek okresu wpływów rzymskich (W. Hensel 1980).

W opracowaniu B. Chomentowskiej wydana została najdawniejsza historia ziem polskich w formie skryptu przeznaczonego dla słuchaczy zaocznego studium historii, ujmująca w skrótowej formie całość procesów historycznych od pojawienia się na tych ziemiach człowieka do VI w. n.e. (1980).

W wydaniu popularnonaukowym ukazała się trzecia z kolei książka T. Malinowskiego poświęcona pradziejom Wielkopolski. Obejmuje ona czasy najstarsze, od epoki kamienia do wczesnej epoki brązu (1980).

W opracowaniu zbiorowym, pod redakcją W. Hensla ukazała się monografia wielokulturowego stanowiska *Styrmien nad Jantrą* w Bułgarii, badanego w latach 1961 - 1964 i 1967 - 1968 przez polską ekipę archeologiczną¹. Na badanym obiekcie uchwycono kilka horyzontów osadniczych, poprzedzających pobudowanie w tym miejscu fortyfikacji obronnych. Z fazy najstarszej pochodzą relikty osadnictwa datowanego na neolit bałkański — faza Giulești kultury Boian. Sporadycznie wystąpiły zabytki z okresu eneolitu, związane z kulturą Gumelnița. Uchwycono też ślady osadnictwa ze schyłku epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, reprezentowane przez domostwa półziemiankowe i groby ludności kultury trackiej. Następna, słabo uchwytna faza osadnictwa pochodziła z okresu lateńskiego (IV - do połowy III w. p.n.e.). Dwie fazy osadnicze wyróżniono w okresie wpływów rzymskich. Pierwszą przypadającą na okres opanowania tych terenów przez Rzym i drugą, z elementami zabudowy, przypadającą na drugą połowę III w. i kończącą się z momentem najazdu Gotów. Kolejna faza osadnictwa wczesnobizantyjskiego reprezentowana jest przez niewielką ilość ceramiki oraz monety z czasów Justyniana I i Konstantina II.

Wyróżniono kilka faz wczesnośredniowiecznego osadnictwa słowiańskiego. Etap pierwszy stanowiło wiejskie osiedle rolnicze (dwufazowe) z rozproszonym typem zabudowy, egzystujące w VII - IX w., reprezentowane przez domostwa, obiekty gospodarcze i produkcyjne oraz bogaty inwentarz ruchomy. Drugi etap przypada na okres od schyłku IX do końca X w. Na przełomie IX/X w. pobudowano tu gród otoczony wałem, licowanym murem kamiennym i fosą. W jego obrębie odsłonięto liczne zabudowania mieszkalne, gospodarcze i produkcyjne, m.in. ślady produkcji kowalskiej. Trzecią fazę osadnictwa

¹ Rozdział dotyczący osadnictwa pradziejowego i starożytnego opracowany został przez A. i U. Dymaczevskich; rozdział poświęcony osadnictwu wczesnośredniowiecznemu przez Z. Kurnatowską, a dziejom wsi średniowiecznej przez U. Dymaczevską.

z tego okresu reprezentuje cmentarzysko szkieletowe z XI - XII w., związane z okresem pustki osadniczej na grodzisku. Ostatnią fazą osadnictwa, przypadającą na czas od połowy XII do XIII w., stanowiła wieś o luźnej zabudowie, posadowiona na części obszaru dawnego grodu, reprezentowana przez budowle naziemne, kamienno-drewniane i półziemianki. Wyróżniono dwie fazy rozwoju wsi, przy czym druga przypada na okres II państwa bułgarskiego i trwa do momentu zniszczenia jej przez Turków na przełomie XIII/XIV w. (*Styrmen nad Jantrą*, 1980).

Zbiór popularnych reportaży archeologicznych związanych z obszarem Mazowsza przedstawiono w książce Z. Skroka (1980).

W opracowaniu S. Urbańczyka i opatrzone wstępem jego pióra ukazała się *Mitologia słowiańska i polska* A. Brücknera (1980).

Dotychczasowe kierunki rozwoju i aktualny stan badań nad opracowaniem tekstów źródłowych dotyczących zagadnienia najdawniejszych dziejów Słowian — ich praojczyzny i etnogenezy — przedstawili A. Brzóstkowska i W. Swoboda (1979).

Sposobem ujęcia i rozwiązania problemu pochodzenia Słowian oraz ich identyfikacji z kulturami archeologicznymi I tysiąclecia n.e., podejmowanymi w dotychczasowej literaturze przedmiotu zainteresował się M. Konopka. Autor przedstawił próbę krytycznej oceny dotychczasowego dorobku w tej dziedzinie poprzez analizę dotychczasowych założeń metodycznych (1980).

T. Malinowski wskazuje na niektóre możliwości rekonstrukcji zasięgów etnicznych w młodszych okresach pradziejów poprzez wykrywanie wieloelementowych i długotrwałych rubieży. Autor w swoich badaniach wykrył istnienie takiej rubieży na południu ziem Polski, zarysowującej się w obrębie kultury lużyckiej od schyłku epoki brązu aż po okres lateński. Jednym z jej elementów — obok szeregu innych — jest np. odrębny niż na obszarach północnych sposób grzebania zmarłych (pochówki szkieletowe), pokrywający się z późniejszym zasięgiem kultury pomorskiej na tych obszarach. Zjawisko to, zdaniem autora, tłumaczyć należy występowaniem odmiennych ugrupowań etnicznych po obu stronach rubieży — prailiryskich na południe od niej i prasłowiańskich na północy (1980a).

Próbie periodyzacji przemysłu solnego na ziemiach polskich, od czasów najdawniejszych po schyłek XIII w., z uwzględnieniem typologii poszczególnych narzędzi pracy i urządzeń solowarskich przedstawił A. Jodłowski. Na podstawie dotychczasowego stanu badań w tym zakresie wyróżnił dwa podstawowe okresy w rozwoju solnictwa na ziemiach polskich, a mianowicie: czterofazowy okres organizacji warzelnictwa solnego w warunkach ustroju rodowego oraz dwufazowy okres obejmujący produkcję soli w ramach organizacji państwa piastowskiego (1980).

W opracowaniu niniejszym uwzględniono ponadto w części bibliograficznej takie pozycje, jak: polemiki i dyskusje, recenzje oraz przeglądy bibliograficzne.

STAROŻYTNOŚĆ

Publikacje źródłowe. Przegląd badań archeologicznych, prowadzonych na ziemiach polskich w latach 1978 i 1979, na stanowiskach z epoki brązu i żelaza do okresu wędrówek ludów włącznie, w języku angielskim przedstawił Z. Woźniak (1979, 1980).

Ogólny rozwój osadnictwa kultury przeworskiej w dorzeczu górnej Warty w okresie późnolateńskim i rzymskim omówiła E. Kaszewska. Autorka stwierdza, że w ciągu całego okresu trwania tej kultury większe skupiska osadnicze występowały jedynie na terenach nizinnych (1980).

Wyniki badań stacjonarnych kompleksu osadniczego z okresu wpływów rzymskich w miejscowości Wólka Łasiecka, woj. skierniewickie, składającego się z osady wielodworczej, egzystującej od połowy II w. do początków V w., współczesnego jej cmentarzyska oraz późniejszego chronologicznie kurhanu, przedstawił W. Bender. W badanym okresie odsłonięto tu 31 różnego typu obiektów mieszkalnych, gospodarczych i produkcyjnych, 21 rozmaitych jam — niektóre z wsadami gliny, piece gliniane, paleniska, studnię i bogaty inwentarz ruchomy. Uzyskano szereg informacji dotyczących zagospodarowania i rozplanowania osiedla oraz scharakteryzowano jego pozycję w środowisku osadniczym dorzecza Bzury (1980). Technologię produkcji żelaza z tego stanowiska opracował Z. Hensel (1980).

W kilku artykułach przedstawiono wyniki badań wykopaliskowych przeprowadzonych na terenie województwa sieradzkiego. W Konopnicy przebadano zespół osadniczy kultury przeworskiej z wczesnego i późnego okresu wpływów rzymskich, składający się z osady otwartej, cmentarzyska ciałopalnego oraz kurhanu z nasypem kamienno-ziemnym (B. Abramek 1980a). W Sieciechowie prowadzono badania na osadzie otwartej (stan. 2) kultury wenedzkiej z późnego okresu rzymskiego. Odsłonięto 12 obiektów mieszkalnych typu półziemiankowego, liczne jamy zasobowe i odpadkowe, paleniska otwarte i bliżej nie określone obiekty gospodarcze (M. Jażdżewska 1980). W Strobiniu kontynuowano prace na osadzie kultury przeworskiej z II w. n.e., charakteryzującej się m. in. zorganizowanym układem przestrzennym na planie koła. Wyeksplorowano kilkadziesiąt obiektów mieszkalnych, słupowych, w konstrukcji sumikowo-łatkowej, paleniska otwarte, piece kamienne, mielerze i dymarki. Natrafiono na ślady produkcji żelaza (B. Abramek 1980). W Tokarni, woj. kieleckie, na osadzie kultury przeworskiej z późnego okresu wpływów rzymskich, datowanej ceramiką na IV i początki V w., odsłonięto m. in. obiekty mieszkalne — ziemianki i półziemianki, jamy i paleniska w obudowie kamiennej (Z. Lachowicz 1979).

W formie sprawozdań i krótkich komunikatów przedstawione zostały rezultaty badań na kilku cmentarzyskach w następujących miejscowościach: w Górcie Stogniewskiej, woj. krakowskie — domniemane cmentarzysko z fazy

B₂ okresu wpływów rzymskich (K. Tunia 1980); w Drochlinie, woj. częstochowskie — cmentarzysko ciałopalne kultury przeworskiej z okresu późnorzymskiego. Wyeksplorowano 29 pochówków wyposażonych w militaria, ozdoby i części ubioru oraz narzędzia i przedmioty codziennego użytku (P. Kaczanowski 1980); w Nowym Targu, woj. elbląskie — cmentarzysko birytualne z okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich. Duże zróżnicowanie w zakresie konstrukcji grobów i form obrządku, bogate wyposażenie pochówków (E. Kaźmierczak 1980).

Analizą przestrzenno-chronologiczną wybranych elementów kultury wielbarskiej (formy grobów i typy obrządku pogrzebowego) z cmentarzyska w Odrach, woj. bydgoskie, zajęła się L. Tyszler. Odmienność idei religijnych pochowanej tu populacji osadniczej tłumaczy autorka niejednorodnym składem etnicznym tejże populacji, składającej się z dominującego elementu miejscowego oraz napływowego z terenów Skandynawii. Wyróżniono 3 horyzonty czasowe użytkowania cmentarzyska w okresie od drugiej połowy II w. do pierwszej połowy III w. n.e. (1979).

W. Brzeziński opracował warsztat rogowniczy z wczesnego okresu wędrówek ludów, odsłonięty w 1967 r. na terenie osady w Regowie, woj. skierniewickie. W obrębie pracowni znaleziono zespół zabytków składający się z 1 grzebienia trójwarstwowego typu III₁ (wg klasyfikacji S. Thomas), półfabrykatów oraz surowca. Na ich podstawie zrekonstruowano narzędzia służące do obróbki surowca oraz przebieg procesu produkcji grzebieni trójwarstwowych (1980).

Próbie rekonstrukcji produkcji rzemieślniczej Celtów na podstawie szczegółowych badań lateńskiej ceramiki grafitowanej i malowanej typu Podłęże, pochodzącej z obszaru ziem polskich, podjęła M. Wirska-Parachoniak. Wytwórczość garncarską omówiła autorka według kolejnych etapów składających się na pełny cykl produkcji. Przeprowadzono badania mineralnego składu naczyń, właściwości fizycznych i chemicznych ceramiki, techniki formowania naczyń, pierwotnych warunków wypalania oraz analizę funkcji użytkowych ceramiki celtyckiej. W konkluzji stwierdzono, że ówczesną produkcję celtycką na terenie ziem polskich cechowała wysoka fachowość, znacznie przewyższająca poziomem istniejącą równolegle, przeznaczoną na codzienny użytek, wytwórczość garncarską kultury przeworskiej, wiążąca się z wprowadzeniem do produkcji nowych technik, narzędzi obróbki i zestawów surowcowych (1980).

Na podstawie analizy ornamentyki kilkudziesięciu fragmentów naczyń terra sigillata z miejscowości Drochlin, woj. częstochowskie, określono chronologię i proveniencję niektórych z badanych fragmentów. Badane wytwory pochodziły z dwóch głównych ówczesnych centrów wytwórczości tych naczyń, a mianowicie z Rheinzaben i Westerdorf, i datować je można na okres od końca II do początku drugiej ćwierci III w. (B. Rutkowski 1980a).

B. Stolpiak opracowała przedmioty szklane pochodzące z osady kultury

przeworskiej w Przedbojowicach, woj. bydgoskie. Autorka wykorzystała wyniki analiz chemicznych porównując je z wynikami podobnych analiz zabytków z Kruszy Zamkowej i Jacewa. Stwierdzono, że badane przedmioty należą do typu szkielek sodowo-wapniowo-krzemowych, wykonanych według tzw. receptury antycznej. Wysłano hipotezę, że na terenie osady istnieć mogła miejscowa pracownia, przetwarzająca w pierwszym etapie półfabrykaty pochodzące z importów (inny skład chemiczny bryłek szkła), a w następnym wytwarzająca szkło z miejscowych surowców. Byłaby to pierwsza pracownia szkła na obszarze grupy kruszańskiej na Kujawach centralnych (1980).

Piec dymarski, szybowy, z późnej fazy okresu wpływów rzymskich opracowany został przez E. Tomczaka. Był to piec zagłębiony w ziemię typu kotlinkowego, pozwalający, według obliczeń autora, na uzyskanie około 40 kg surowca z jednorazowego wytopu (1980).

Opublikowane zostało piecowisko dymarskie z osady produkcyjnej w Dobrzemiu Małym, woj. opolskie, składające się z 5 dymarek, 10 pieców prażalniczych, 20 palenisk wygrzewczych, magazynów prażonej rudy oraz związanego z nim zespołu narzędzi hutniczych. Badany zespół zabytków, na podstawie ceramiki, datuje się na fazy C₁-C₂ okresu wpływów rzymskich (A. Pawłowski 1979).

Narzędzia kowalskie i rolnicze (młot, krój, radlica, kowadło i szczypce) opracowane zostały przez A. Walusia. Omawiany zespół narzędzi, datowany ceramiką na schyłek fazy C₁ okresu wpływów rzymskich, jest pierwszym tego rodzaju znaleziskiem z obszarów Mazowsza (1979). Wyniki badań metaloznawczych tych zabytków przedstawił Z. Hensel (1979).

Z zakresu nauk pomocniczych archeologii opracowane zostały ponadto wyniki badań metaloznawczych przedmiotów żelaznych z cmentarzysk ciepłopalnych ludności kultury przeworskiej z miejscowości Brzeźce, woj. radomskie. W badanych przedmiotach stwierdzono występowanie struktur metalu typowych dla wyrobów świętokrzyskich (J. Piaskowski, Z. Hensel 1979).

Technologią produkcji żelaza na terenie osady z okresu wpływów rzymskich w Wólce Łasieckiej, woj. skierniewickie, zajął się Z. Hensel. Stwierdzono, że produkcja oparta była na miejscowych zasobach rudy darniowej o stosunkowo dużej zawartości żelaza (68,75%) i wysokiej zawartości fosforu (6,8%). Stwierdzono nieumiejętność odfosfarzania, co prowadziło do otrzymywania surowca bardzo kruchego, trudnego w dalszej obróbce, a niekiedy nie nadającego się do niej (1980).

Zwierzęce kości ze stanowiska w Tarławkach, woj. suwalskie, opracowała A. Lasota-Moskalewska. Badany materiał pochodzi z okresu od początku HaD do początku okresu późnolateńskiego (1979).

Prace problemowe. Obraz przemian osadniczych zachodzących w okresie lateńskim, rzymskim oraz we wczesnym średniowieczu na terenach Wyżyny Głubczyckiej i dorzecza Liswarty nakreślił K. Godłowski. Badania wykazały

że na obu tych obszarach przebieg przeobrażeń osadniczych we wszystkich okresach kształtował się w sposób nierównomierny i odrębny, podlegając licznym wahaniom. Na obu obszarach udowodnić można jednak ślady ciągłości osadniczej od okresu lateńskiego, uchwytnej zarówno w materiałach archeologicznych, m.in. pewnych elementach obrządku grzebalnego i rozmieszczeniu punktów osadniczych, jak i w materiałach palynologicznych, świadczące o przetrwaniu potomków kultury lateńskiej w głąb okresu rzymskiego i stopniowej ich asymilacji przez ludność kultury przeworskiej. Kryzys osadniczy zaznaczający się w początkach okresu wczesnośredniowiecznego był na terenach dorzecza Liswarty bardziej długotrwały niż na Wyżynie Głubczyckiej, ale nigdy nie doszło do całkowitego zaniku osadnictwa (1980).

Inny artykuł tego samego autora poświęcony jest okresowi wędrówek ludów na obszarze Pomorza (1979).

Problem stosunków słowiańsko-germańskich na obszarze Pomorza Wschodniego, u schyłku starożytności oraz w okresie wczesnośredniowiecznym, jest przedmiotem opracowania J. Kmiecńskiego (1979).

W. Nowakowski, na przykładzie mikroregionu rozciągającego się w basenie jeziora Sałęt, śledzi ciągłość zaludnienia Pojezierza Mazurskiego w I tysiącleciu n.e. Próbuje wyjaśnić charakter związków pomiędzy grupą Mrągowo, kształtującą się we wczesnym okresie wpływów rzymskich i trwającą do wczesnych faz okresu wędrówek ludów, a grupą kulturową Olsztyn, wydzielającą się od przełomu V/VI w. i trwającą do końca VIII w. O ciągłości osadnictwa w okresie egzystencji tych dwóch jednostek kulturowych świadczy nie tylko materiał archeologiczny, ale i wyniki badań paleobotanicznych (1980).

Kwestię wzajemnej relacji między kulturami wielbarską a przeworską na obszarze północnej Wielkopolski rozpatruje H. Machajewski. Uformowanie się kultury wielbarskiej u schyłku fazy B₁ wczesnego okresu wpływów rzymskich nastąpiło na badanych obszarach w okresie egzystencji w tej strefie rozwiniętej kultury przeworskiej trwającej od fazy A₁-A₂ młodszego okresu przedrzymskiego. Autor zakłada dynamiczny charakter przemian obu kultur, a fakt współwystępowania ich stanowi, jego zdaniem, efekt wypadkowy labilizacji, stylizacji i bezpośrednich zapożyczeń działających na gruncie autochtonicznego podłoża (1978).

Propozycję periodyzacji kultury przeworskiej na obszarze Dolnego Śląska, na podstawie analizy rozwoju osadnictwa w obrębie dziesięciu wydzielonych rejonów osadniczych, przedstawił S. Pazda. Autor wydzielił dla badanego obszaru cztery fazy rozwojowe, nie pokrywające się z przyjmowanym dotychczas podziałem okresu lateńskiego, wpływów rzymskich oraz wędrówek ludów. Nie udało się natomiast wyjaśnić przyczyn wyraźnie zaznaczającej się w materiałach archeologicznych rejonizacji osadnictwa kultury przeworskiej. Proces jej zanikania, spowodowany wydarzeniami politycznymi oraz kryzysem demograficzno-osadniczym, wystąpił na badanych obszarach w okresie między połową V a VI w. n.e. (1980).

Podsumowanie wyników najnowszych badań nad kulturą przeworską na obszarach Mazowsza Wschodniego dała T. Dąbrowska. Badania te dostarczyły nowych danych dotyczących kilku węzłowych zagadnień, takich jak; zagadnienie początków kultury przeworskiej na badanym obszarze, kwestia bardzo zróżnicowanego charakteru początków okresu wpływów rzymskich oraz problem wzajemnych powiązań kultury przeworskiej i wielbarskiej, uwidaczniających się w materiałach archeologicznych (ozdoby, broń, ceramika) już w podokresie B₂, kiedy to następuje przenikanie elementów kultury wielbarskiej na obszary objęte zasięgiem kultury przeworskiej (1977).

J. Skowron na podstawie obecnego stanu źródeł przeprowadza analizę porównawczą form, wielkości oraz rozplanowania osiedli w kręgu południowo-skandynawskim i pomorskim. Autor stwierdza, że na żadnym z omawianych obszarów nie ma większych podobieństw zarówno w typie konstrukcji budynków, jak i urządzeń gospodarczych. Na Pomorzu w okresie wpływów rzymskich typowy był budynek drewniany o ścianach konstrukcji plecionkowej lub sumikowo-łatkowej. Na obszarach południowej Skandynawii występowały w tym okresie domy długie o ścianach ziemnych lub kamiennoziemnych. Na obszarach Jutlandii oraz wysp duńskich częste są osady z przewagą chat słupowych o ścianach plecionkowych. Wykształcenie się typowych dla każdego kręgu kulturowego konstrukcji było, zdaniem autora, uwarunkowane głównie odmiennością dostępnego budulca a tylko sporadyczne wypadki odmiennych rozwiązań konstrukcyjnych tłumaczyć można wzajemnym przenikaniem wpływów za pośrednictwem faktorii handlowych, drogą naturalnych migracji grup ludzkich bądź też przebiegać mogły w sposób samoistny (1979).

J. Piaskowski wypowiada się przeciwko dotychczasowej hipotezie o uzyskiwaniu żelaza wysokoniklowego (stali) z meteorytów. Zdaniem autora dowodem na to, że stal wysokogatunkowa była wytapiana z rudy, są zarówno wyniki najnowszych badań metalograficznych przedmiotów starożytnych, jak i źródła pisane, np. przypisywana Arystotelesowi wzmianka o żelazie Chalibów, wytapianym z piasku rzecznoego z dodatkiem bliżej nie określonego minerału zwanego kamieniem „pyrimachos” (1980).

Zagadnienie periodyzacji toczonej ceramiki siwej z obszarów kultury przeworskiej omawia H. Dobrzańska. Podstawę opracowania stanowiły publikowane materiały ceramiczne głównie z cmentarzysk tej kultury. Autorka stwierdza, że proces upowszechniania naczyń toczonych nie przebiegał równocześnie na całym obszarze kultury przeworskiej. Najszybciej następował w centrach produkcji tej ceramiki oraz na obszarach lepiej gospodarczo rozwiniętych. Moment pojawienia się w zespołach grobowych kultury przeworskiej ceramiki siwej datuje autorka na fazę C_{1a}, a upadek produkcji tych naczyń łączy z ogólnym kryzysem kultury przeworskiej w połowie V w. n.e. Autorka odrzuca też na razie możliwość przetrwania tej ceramiki do wczesnych faz wczesnego średniowiecza. Ogółem dla badanego okresu wydzieliła 7 grup typologicznych od A do F, z szeregiem typów i podtypów w ich obrębie (1980).

WCZESNE ŚREDNIOWIECZE

Prace materialowe. Przegląd badań archeologicznych prowadzonych w latach 1978 i 1979 na wczesnośredniowiecznych stanowiskach z obszaru ziem polskich w języku angielskim opublikowała H. Zoll-Adamikowa (1979, 1980).

W 1980 r. ukazał się kolejny tom *Studiów i Materiałów do Osadnictwa Wielkopolski Wczesnohistorycznej*, obejmujący osadnictwo na litery P-R (W. Hensel, Z. Hilczer-Kurnatowska 1980).

Strukturę osadnictwa wczesnośredniowiecznego w obrębie mezoregionu kruszwickiego opracowała B. Dzieduszycka, na podstawie zainwentaryzowanych 150 stanowisk osadniczych. Stwierdzono, że osadnictwo na badanym obszarze wykazuje własne drogi rozwojowe. Badany mezoregion w najstarszej fazie (faza A) zasiedlony był w niewielkim stopniu, a osadnictwo skupiało się w małych jednostkach fizjograficznych, które łączyć można ze wspólnotami terytorialno-sąsiedzkimi. W następnych okresach obserwuje się stopniowe zagęszczanie osadnictwa (1979).

W kilku sprawozdaniach i komunikatach przedstawiono rezultaty badań wykopaliskowych w następujących osadach i ementarzyskach wczesnośredniowiecznych: woj. warszawskie: na osadzie otwartej typu wiejskiego w Warszawie-Wilanowie, datowanej ceramiką na przełom XI/XII - XIII w. Oprócz inwentarza ruchomego wyeksplorowano 40 obiektów mieszkalnych i gospodarczych (H. Młynarczyk 1980); na stan. 1 i 2 w Grójcu natrafiono na nikiłe ślady osadnictwa sprzed XIII w. oraz pozostałości ementarzyska szkieletowego (S. Suchodolski 1979); woj. sieradzkie: w miejscowości Dębina przebadano ementarzysko rządowe datowane srebrnymi denarami na XI - XII w., wyeksplorowano 58 pochówków (Z. Pokuta, L. Wojda 1979); w Masłowicach odkryto 85 pochówków szkieletowych, datowanych ceramiką, srebrnymi kabłączkami skroniowymi i monetami na XI - XII w. (B. Abramek 1980b); woj. opolskie — w Proboszczowie natrafiono na pozostałości osady z VII - X w., reprezentowanej przez dwa obiekty mieszkalne (M. Parczewski 1980); woj. nowosądeckie — badania na wzgórzu miejskim w Tyliczu nie ujawniły nawarstwień osadniczych z czasów historycznie udokumentowanego istnienia miasta (M. Cabalska 1979, 1980); ponadto na pruskim ementarzysku kurhanowym w pobliżu osady Klincowka USRR odsłonięto bogato wyposażone pochówki ludzi i koni, datowane na okres od X do XII w. (B. I. Kulikow 1980).

Wyniki badań weryfikacyjnych grodzisk wczesnośredniowiecznych na terenie ziemi pyrzyckiej, woj. szczecińskie, przedstawili E. Cnotliwy, T. Nawrołski i R. Rogosz. W wyniku tej akcji z rejestru 20 stanowisk skreślono 10 obiektów (1979). Na grodzisku pierścieniowatym w Mielicy, woj. bydgoskie, odsłonięto jamy gospodarcze, urządzenia produkcyjne, paleniska oraz budowle mieszkalne — półziemianki o ścianach konstrukcji plecionkowej. Wyróżniono

dwie fazy użytkowania grodziska przypadające na VII - VIII i IX - X w. (A. Dymaczewski, S. Jernigen 1980). Dwa pierścieniowate gródki ryckie przebadano w Słozewach i Plemiętach, woj. toruńskie, datowane materiałem ceramicznym na XI - XV w.n.e. (A. Kola, G. Wilke 1980). W opracowaniu monograficznym przedstawiono wyniki badań wykopaliskowych na grodzisku w Śremie, woj. poznańskie, (W. Dzieduszycki, J. Fogel 1979), funkcjonującym od przelomu X/XI do końca XIII w. Kontynuowano badania na terenie Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu, gdzie przebadano dalsze nawarstwienia z X i połowy XI w. Odsłonięto relikty zabudowań mieszkalnych, gospodarczych, produkcyjnych, fragmenty ulic drewnianych i liczny inwentarz ruchomy. Uchwycono też dalszy przebieg wału obronnego z X w. (J. Kaźmierczyk, J. Kramarek, Cz. Lasota 1980). W Strachowie, woj. wrocławskie, przebadano wnętrze grodziska otoczonego wałami ziemnymi i fosą. Uchwycono ślady osadnictwa kultury pucharów lejkowatych, kultury lużyckiej okresu halsztackiego oraz wyróżniono dwie fazy osadnictwa wczesnośredniowiecznego przypadające na połowę X w. (osada otwarta) i przelom X/XI w. (gród z zabudową dookólną typu półziemiankowego (J. Lodowski 1980a). Nieliczne ślady zabudowy mieszkalnej, skoncentrowane w partiach przywałowych, uchwycono na grodzisku w Rękoraju datowanym ceramiką na okres od końca IX do połowy XIII w. Wyróżniono dwie fazy funkcjonowania grodu, otoczonego dwoma fosami i wałem drewniano-ziemnym (A. Chmielowska 1979). Na majdanie wieloczołowego grodziska w Tuligłowach, woj. przemyskie, odsłonięto relikty naziemnej zabudowy mieszkalnej, wał drewniano-ziemny oraz liczne materiały ruchome, m.in. wyroby żelazne, broń i fragmenty uprząży końskiej. Chronologię obiektu ustalono na VIII - IX w. (M. Cabalska 1979a).

Kilka opracowań związanych jest z badaniami prowadzonymi w obrębie Wawelu. Zagadnienie powiązań jego fortyfikacji z umocnieniami Krakowa w jeden system obronny opracował Z. Pianowski, na podstawie analizy źródeł pisanych. W ich świetle zarówno zamek, jak i miasto już na przelomie XIII/XIV w. posiadały obwody murów, a teren między nimi stanowił przestrzeń nie zabudowaną — *suburbium* (1978). Próbę nowej interpretacji jednego z poziomów użytkowych dziedzińca wawelskiego (wylewka wapienna na podłodze z kamieni) na podstawie wyników analizy chemicznej zaprawy wapiennej przedstawił S. Kozieł (1978). Autor odnosi ten element do nawarstwień wczesnośredniowiecznych i sugeruje, że można go uznać za resztki baptysterium z przełomu X/XI w., nakładającego się na basen chrzcielny z drugiej połowy X w. O najnowszych odkryciach w rejonie X Wawelu reliktyw wczesnośredniowiecznej architektury sakralnej informują M. Szewczyk i W. Szmukier. Są to dwa obiekty romańskie, datowane na okres od XI do przelomu XIII/XIV w., przy czym jeden z nich identyfikuje się z pozostałościami jednoabsydowej rotundy (1978). Wyniki badań archeologicznych prowadzonych w zachodniej części Wawelu przedstawiają J. Firlet i Z. Pianowski. Doprowadziły one do odkrycia jeszcze jednego, jednonawowego kościoła romańskiego, współczesnego drugiej katedrze romańskiej, datowanego na podstawie analizy stratygraficzno-

-architektonicznej na przełom XI/XII do połowy XIII w. Autorzy wiążą ten obiekt z wezwaniem św. Jerzego (1978, 1979).

O pracach wykopaliskowych, prowadzonych w obrębie prezbiterium kościoła gotyckiego w Kościelnej Wsi, woj. bydgoskie, informuje J. Grześkowiak. Uchwycono tam fundamenty jednonawowego kościoła romańskiego z absydą i prezbiterium, wzniesionego w początkach XII w. Rozpoznano poszczególne fazy budowy kościoła, jego rozplanowanie oraz uzyskano dane dotyczące techniki budowy fundamentów (wznoszonych bez zaprawy) i przebudowy gotyckiej (1980).

Podsumowanie dotychczasowych rezultatów prac badawczych prowadzonych w latach 1978 - 1979 na terenie jednego z najstarszych opactw benedyktyńskich w Lubiniu, woj. leszczyńskie, oraz w najbliższym jego zapleczu przedstawili Z. i S. Kurnatowscy. Uzyskano m.in. szereg danych dotyczących różnych okresów budowy obiektu. Uchwycono elementy starszego kościoła romańskiego w postaci fragmentów absydy bocznej. Odsłonięto też fragmenty zabudowy klasztoru późnromańskiego, a także fundamenty kamiennych murów obwodowych o czworobocznym zarysie, flankowane basztami na narożnikach. Rezultatem badań prowadzonych wokół kościoła św. Leonarda i związanego z nim cmentarza parafialnego (stan. 1a) było stwierdzenie kilku faz przebudowy obiektu romańskiego i gotyckiego, uchwycenie poziomu posadzek związanych z pierwotną budowlą romańską, ustalenie czasu użytkowania cmentarzyska na XIII - XVIII w. oraz uchwycenie pozostałości nawarstwień osadniczych na skraju cmentarza, m.in. z okresu kultury przeworskiej (1980).

W 1980 r., w serii Muzealnictwo i Ochrona Zabytków ukazał się drugi zeszyt „Materiałów Sprawozdawczych z Badań Zespołu Pobenedyktyńskiego w Mogilnie”, obejmującego kościół i klasztor wraz z zapleczem. W kilku opracowaniach zaprezentowano tu dalsze wyniki badań archeologicznych i specjalistycznych związanych z tym obiektem. Wyniki badań archeologiczno-architektonicznych prowadzonych w latach 1977 - 1978 w obrębie grodu i klasztoru oraz na najbliższym jego zapleczu zaprezentowane zostały przez J. Chudziakową. Uchwycono m.in. fragmenty zewnętrznych murów obwodowych z XIII w. wraz z przylegającymi do nich zabudowaniami gospodarczymi i wjazdem na teren zabudowy; elementy murów działowych, relikty baszty kamiennej wraz z klatką schodową; pozostałości późnośredniowiecznej drogi dojazdowej prowadzącej do przeprawy mostowej; elementy wczesnośredniowiecznego budownictwa mieszkalnego; pozostałości palisady drewnianej z VIII - IX w. oraz fragmenty późniejszego wału grodu. Wydzielono 6 faz osadnictwa rozwijającego się tutaj od wczesnego średniowiecza do czasów nowożytnych (s. 29 - 37).

Próbie określenia kolejnych etapów rozwoju i funkcji opactwa benedyktynów na podstawie najnowszych danych archeologicznych oraz analizy źródeł pisanych przedstawił A. Czachorowski. Stwierdza on, że pobudowany na miejscu wczesnośredniowiecznego grodu najpierw kościół, a następnie klasztor,

od początku swego istnienia pełnił funkcję stałego punktu oporu, dobrze ufortyfikowanego, ciągle rozbudowywanego i umacnianego zgodnie z wymogami ówczesnej techniki wojennej. Był warownią na pograniczu kujawsko-wielkopolskim, czynnie włączoną we wszystkie wydarzenia polityczne na tym terenie (s. 14 - 20).

Z. Świechowski na przykładzie analizy elementów architektonicznych czterech romańskich obiektów sakralnych — Tum pod Łęczycą, Tyniec, Lubiń i Mogilno — pretendujących do miana wczesnych świątyń benedyktyńskich, ustosunkowuje się do kwestii chronologii tych obiektów z punktu widzenia historyka sztuki. Charakter układów przestrzennych tych budowli oraz ich detale architektoniczne o cechach archaicznych mieszczą się zdaniem autora w ramach wczesnoromańskiej fazy architektury sakralnej. Na podstawie analogii z kręgu architektury Kolonii i regionu Mozy określa autor czas ich powstania na około połowę XI w., a ich budowę łączy z osobą Kazimierza Odnowiciela (s. 5 - 13). Analizą typologiczno-chronologiczną kafli piecowych znalezionych w obrębie badanego stanowiska — średniowiecznych, barokowych i renesansowych — zajęła się W. Matuszewska-Kola, stwierdzając, że zarówno technika wykonania kafli, jak i ich zdobnictwo mieszczą się całkowicie w recepturze współczesnych im wyrobów z terenu Polski i Europy Zachodniej (s. 38 - 51).

S. Skibiński przedstawił wyniki analiz chemicznych próbek zapraw murarskich, pobranych z murów bazyliki romańskiej. Stwierdzono, że z wyjątkiem jednego przypadku, wszystkie badane próbki mają cechy charakterystyczne dla zapraw zaliczanych do grupy C, datowanych na koniec XII i XIII w. (s. 76 - 83). Tok postępowania zastosowany w Mogilnie przy pobieraniu próbek zapraw do badań analitycznych zaprezentowała J. Chudziakowa (s. 72 - 75). Cz. Wójcik przedstawił wyniki rozpoznań petrograficznych surowców zastosowanych do budowy sklepień i krypt romańskich w Mogilnie. Określono na ich podstawie genezę, wiek, skład mineralny i chemiczny, pochodzenie skał oraz ich właściwości jako surowca budowlanego (s. 52 - 71). K. Żurowski nakreślił główne założenia oraz stopień realizacji rezerwatu archeologiczno-architektonicznego na terenie pobenedyktyńskiego zespołu klasztornego. Autor proponuje wyeksponowanie przede wszystkim odkrytych relikwów architektury romańskiej, a poza kościołem pozostałości murów obronnych oraz zabudowań gospodarczych klasztoru. Jako dopełnienie ekspozycji rezerwatu proponuje się stałą wystawę w podziemiach kościoła, przedstawiającą niektóre etapy badań oraz wybrane zabytki archeologiczne (s. 84 - 88) (1980).

Późnośredniowieczne materiały ceramiczne pochodzące z badań ratowniczych przy ul. Podmurnej w Toruniu — sivaki, garnki, rondle, talerze i kafle piecowe, opublikowane zostały przez W. Matuszewską-Kolę (1980).

O odkryciu śladów pracowni złotniczej na terenie osady z V - VII w. w Tumianach, woj. olsztyńskie, informuje K. Dąbrowski. M.in. znaleziono tu resztki matrycy glinianej do wytwarzania okuć rzemieni, glinianą dyszę dmu-

chawy ze śladami miedzi, srebra i żelaza, zniszczoną formę odlewniczą i bryłkę żuźla brązowego (1980).

D. Jankowska opracowała złożoną płytkę miedzianą, zdobioną romańskim ornamentem figuralnym, znalezioną w osadzie otwartej z XII - XIII w. w Wojnowicach, woj. leszczyńskie. Autorka datuje zabytek na połowę XIII w., przyjmując zachodnioeuropejską genezę płytki (1979).

Miniaturowy toporek żelazny znaleziony w obrębie dwunastowiecznych nawarstwień na przygródku w Kruszwicy opublikowany został przez B. Hensel. Zabytek typologicznie nawiązuje do ruskich toporków typu A i zdaniem autorki jest importem z tych obszarów (1979).

A. Poppe opublikował ruską pieczęć ołowianą z popiersiem św. Andrzeja apostoła na awersie, znalezioną w Kruszwicy. Zabytek pochodzi z XII w. i reprezentuje typ pieczęci bizantyjskiej opatrzonej legendą ruską (1979).

Żelazne grzywy siekierowate odkryte w 1977 r. na terenie „Okolu” w Krakowie są przedmiotem opracowania E. Zaitza. Badany skarb zawierał 4212 egzemplarzy o łącznej wadze 3630 kg żelaza i zdeponowany został przypuszczalnie około połowy IX w. Z uwagi na odmienny kształt grzywien małopolskich od znanych okazów wielkomorawskich autor sugeruje możliwość istnienia na tym terenie ośrodka hutniczego pracującego na potrzeby lokalne (1980).

M. Reyman-Urbańska opracowała skarb znaleziony na terenie Nowej Huty-Pleszowa, składający się z ozdób srebrnych produkcji rodzimej, placków i kawalków srebra lanego, kawalków ołowiu oraz 608 monet i ich fragmentów, reprezentujących emisje niemieckie, angielskie, czeskie, polskie, arabskie, duńskie, italskie i węgierskie. Różnorodność składników świadczy zdaniem autorki o wtórnym charakterze skarbu, który ukształtował się na rynku wewnętrznym, prawdopodobnie w drugim ćwierćwieczu XI w., w wyniku długotrwałego procesu tezauryzacji (1978).

Skarb denarów i brakteatów guzickowych z drugiej połowy XIII w. odkryty w Wojciechowicach, woj. bydgoskie, opracowany został w formie katalogu przez T. Szczurka. W skład skarbu wchodziły monety Marchii Brandenburskiej, Meklemburgii, hrabstwa Anhalt, szwedzkie, polskie, czeskie, monety zakonu krzyżackiego i Pomorza Zachodniego (1979).

H. Rusek włączył się do dyskusji dotyczącej przynależności brakteatu śląskiego z XIII w., z napisem „Henricus Dux” — przypisywanego dotychczas Henrykowi IV Probusowi. Autor wysuwa hipotezę, że badany okaz jest pierwszą lub jedną z pierwszych monet z gatunku dużych brakteatów, należących do księcia Henryka III Białego (1980).

R. Kiersnowski przedstawił uzupełniony rejestr kwartników śląskich, przechowywanych w zbiorach polskich i zagranicznych, pochodzących z XIII w. Zbiór ten liczy obecnie 482 egzemplarze (1980).

E. Mrowiński zajął się wyjaśnieniem — nie rozwiązanej dotąd — symboliki litery E na denarach Mieszka I, której część badaczy przypisuje znaczenie mincerskie, a inni dopatrują się w niej treści natury religijnej. Autor przed-

stawił hipotezy i poglądy swoich poprzedników, ale kwestii definitywnie nie rozwiązał, skłaniając się jedynie do przypuszczenia, że stanowi ona jeden z elementów wyobrażenia (1980).

Wyniki kompleksowych badań — archeologicznych, architektonicznych, geodezyjnych, geograficznych, przyrodniczych i chemicznych — zastosowanych przy pracach terenowych prowadzonych na wzgórzu Zamkowym w Sieradzu, przedstawiła U. Perlikowska-Puszkowska. Potwierdziły one zgodność ustaleń chronologicznych sformułowanych przez archeologów, dotyczących egzystencji osadnictwa grodowego i miejskiego na badanym obiekcie, w okresie od drugiej połowy XI do XIV w. (1979).

Wyniki analiz metalograficznych 8 przedmiotów żelaznych z wczesno-średniowiecznej osady Kraków-Dębniki przedstawił J. Piaskowski. Badane przedmioty reprezentują wszystkie cechy ówczesnej technologii słowiańskiej, typowe dla ziem polskich (1980a).

Próbie określenia przynależności gatunkowej skór garbowanych, pochodzących z późnośredniowiecznych nawarstwień osadniczych w Nakle, woj. bydgoskie, podjęła T. Ra dek. Autorka przedstawiła m.in. metody opracowania (1980).

Propozycję nowego sposobu opisu średniowiecznych znalezisk obuwia skórzanego zaprezentowała M. Milewska. Autorka proponuje zastosowanie opisu opartego na wcześniej przygotowanych kodach, analogicznych do stosowanych przy opracowywaniu materiałów ceramicznych, oraz wprowadzenie wartości liczbowych do charakteryzowania odpowiednich cech obuwia (1980).

M. Hensłowa opracowała kolejne rośliny wrzosowate — borówka bagiczna, brusznica, borówka czarna oraz żurawina błotna — na podstawie danych etnograficznych. Autorka zakresliła zasięg ich występowania, etymologię nazwy oraz zastosowanie w lecznictwie ludowym, a także związane z tymi roślinami pieśni i obrzędy (1979).

Z zakresu antropologii opublikowano wyniki analiz dwunastowiecznej serii szkieletów ludzkich z Czerska, woj. warszawskie (T. Bielniak 1979).

Opracowanie antropologiczne szkieletów pochodzących z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska (XII - XIV w.) w Cedyni opublikował F. Wokroj. Autor stwierdził m.in., że badane szkielety kostne reprezentują resztki dawno wygasłych grup słowiańskich, przemieszanych z penetrującymi te tereny grupami germańskimi, prawdopodobnie Duńczykami, stanowiących formację nordyczno-śródziemnomorską (1980).

Materiały kostne pochodzące z wczesnośredniowiecznych serii wiślickich posłużyły do określenia przebiegu zmienności cech typów budowy ciała, zachodzącego w ciągu ostatniego tysiąclecia. W badaniach uwzględniono też 15 serii porównawczych z terenu woj. kieleckiego (A. Wiercińska 1980).

Próbie określenia wartości materiałów antropologicznych do rekonstrukcji dawnych stosunków ludnościowych podjęli E. Piasecki i A. Florkowska, na przykładzie największej serii kostnej pochodzącej z badań wykopaliskowych w Grucznie, woj. bydgoskie, datowanej na XI - XIV w. (1979).

Z zakresu badań innych nauk pomocniczych archeologii opublikowane zostały ponadto wyniki analiz materiałów kostnych zwierząt z wczesnośredniowiecznego grodu (VI - XII w.) i późnośredniowiecznego zamku (XIV w.) w Starym Drawsku, woj. koszalińskie (M. Sobociński 1980b). Szczątki kostne zająca z tego samego obiektu opracowała J. Janaszek (1980). M. Sobociński opublikował też wyniki opracowań zwierzęcych materiałów kostnych z wczesnośredniowiecznego grodziska (IX - XII w.) i osady kultury łużyckiej w Kałdusie, woj. toruńskie (1980a) oraz z grodziska w Jedwabnie, woj. toruńskie, datowanego na VII - XII w. (1980). Strukturą spożycia mięsa przez mieszkańców obu tych grodzisk, na podstawie tych samych materiałów zajęła się I. Kranzowa (1980, 1980a). Opracowane zostały szczątki kostne zwierząt domowych, dzikich oraz ptactwa z późnośredniowiecznego zamku w Czluchowie, woj. koszalińskie (M. Sobociński 1980c), a także pozostałości kostne zwierząt z grodzisk: Borkowo-Krępsk, Charzykowy, Gwieździn i osady miejskiej w Chojnicach, położonych w północnej części wysoczyzny Krajeńskiej i datowanych na okres od VIII - X w. (M. Sobociński 1980d). Szczątki kostne ptactwa domowego i dzikiego z osady Szczecin-Mścięcino, datowanej na IX - XI w. opublikował S. Nogalski (1980). A. Waluszewska-Bubień zajęła się materiałem kostnym ptaków z wczesnośredniowiecznego grodziska w Kałdusie (1980).

Materiały ichtiologiczne pochodzące z dwóch grodzisk datowanych na IX - XIII w., położonych nad Jeziorem Szczytuńskim i Charzykowskim opracował M. Iwaszkiewicz (1980).

Przeobrażenia zachodzące w sieci hydrograficznej starorzecza rzeki Srawy od XIII w. po czasy współczesne, są tematem opracowania F. Wolińskiego. Na podstawie analizy źródeł historycznych i kartograficznych stwierdził autor, że szata hydrograficzna badanego obszaru stale ulegała zmianom w sensie negatywnym na skutek karczowania lasów, zmian klimatycznych oraz akcji kolonizacyjnych i późniejszych prac melioracyjnych (1980).

Prace problemowe. Problem obecności Słowian na obszarze Półwyspu Apenińskiego w okresie wczesnośredniowiecznym, uchwytany zarówno w nazwach miejscowych jak i reliktach archeologicznych i etnograficznych, jest przedmiotem rozważań W. Swobody. Autor omawia źródła oraz drogi napływu Słowian na te obszary (1979).

Obraz przemian zachodzących w rozwoju wczesnośredniowiecznego osadnictwa niektórych plemion północnowieleckich w okresie IX - X w., na podstawie wyników analizy osadniczej przedstawił W. Losiński. Analiza wykazała daleko idące zróżnicowanie w jego rozwoju w obrębie poszczególnych plemion (1979).

Uzupełnieniem i rozszerzeniem odpowiedzi autora na recenzję jego pracy pt. *Dzieje ziem Słoweńskiej, Słupskiej i Białogardzkiej w XII - XIV w.* jest artykuł J. Sprosa. Autor polemizuje tu z oceną G. Labudy (1980).

S. Russocki wypowiada się w kwestii periodyzacji dziejów ziem polskich od okresu wczesnofeudalnego (VI w.) do czasów współczesnych. Autor daje

przegląd problematyki, ustosunkowuje się do różnych dotychczasowych propozycji oraz kreśli ogólny zarys schematu periodyzacyjnego, opracowanego przez specjalistów pod auspicjami PAN (1980).

Kwestię związków państwa polskiego z ziemiami nadodrzańskimi w okresie wczesnośredniowiecznym, na podstawie wyników najnowszych badań wielu dyscyplin naukowych, a w szczególności archeologii i historiografii przedstawił L. Leciejewicz. Szczególną uwagę zwraca autor na kulturową, gospodarczą i polityczną jedność ziem położonych w dorzeczu Odry i Wisły (1980).

W serii Biblioteki Popularnonaukowej PTAiN ukazała się w 1980 r. praca H. Szoldrkiej zawierająca próbę konfrontacji wątków powieści historycznej ze źródłami historycznymi i wynikami najnowszych badań archeologicznych. Praca ukazuje szereg błędów faktograficznych znanych powszechnie utworów historycznych, u których podstaw leży brak wiedzy autorów (1980).

Próbie zarysowania podstaw osadniczo-gospodarczych plemion dolnośląskich z drugiej połowy I tysiąclecia (VI - X w.) na bazie wyników najnowszych badań archeologicznych przedstawił J. Łodowski. Z dotychczasowych danych wynika, że Dolny Śląsk w początkach wczesnego średniowiecza znajdował się na pograniczu dwóch rozległych stref kulturowych — południowej, charakteryzującej się występowaniem ceramiki typu praskiego, czworobocznymi półziemiankami i popielnicową formą obrządku pogrzebowego, oraz północno-zachodniej, związanej z Niżem Środkowoeuropejskim, nawiązującej w niektórych dziedzinach, takich jak wytwórczość ceramiczna czy budownictwo, silniej do tradycji późnorzymskich. Już od VII w. począwszy, a w szczególności w VIII - IX w. wydzielić można na badanym obszarze kilka skupisk osadniczych, z których część da się powiązać ze znanymi z nazwy małymi plemionami. Rozwój osadnictwa wczesnośredniowiecznego charakteryzowała tu podobna dynamika jak w innych regionach Polski. Wystąpiło jednak pewne zróżnicowanie co do gęstości zaludnienia czy rozwoju niektórych form osadniczych. Ziemie te cechował również dość wysoki poziom rozwoju podstawowych gałęzi gospodarki, zwłaszcza rolnictwa i hodowli (1980).

Podstawy gospodarcze rozwoju miast wczesnośredniowiecznych na terenie Europy środkowej przedstawili B. Krzemińska i D. Třeštit (1979).

W. Maisel zebrał i opracował materiały źródłowe do dziejów Konina, zawarte w księgach grodzkich z lat 1461 - 1793, przechowywanych w Archiwum Państwowym w Poznaniu (1980).

Początkami Konina wczesnośredniowiecznego i rozwojem osadnictwa na jego zapleczu, na podstawie źródeł pisanych i badań archeologicznych zajął się A. Wędzki. Początków tego miasta upatruje autor w datowanym na wiek X - XII grodzisku Kaszuba, będącym najstarszym ogniwem rozwojowym ośrodka miejskiego w Koninie. W świetle dotychczasowych badań nie rozpoznano jeszcze chronologii oraz genezy przedlokacyjnego miasta i jego zaplecza (1979). W kolejnym opracowaniu ten sam autor omawia zagadnienie przemian przestrzennych związanych z lokacją miasta Konina i podejmuje próbę rekonstrukcji jego układu (1980).

M. Barański na podstawie materiałów porównawczych z terenu Węgier podejmuje wielokrotnie już rozpatrywaną kwestię odtworzenia struktury i roli organizacji setno-dziesiątnej na terenie Polski w ciągu XI - XIII w. Autorowi chodziło o ukazanie miejsca tej organizacji w strukturze państwa oraz zarysowanie obrazu funkcjonowania majątku książęcego opartego na dziesięcinach. Początki tej organizacji, wymienianej w źródłach pisanych od XI w., odnosi autor do czasów przedchrześcijańskich (1979).

Na możliwości różnorodnej interpretacji historycznej materiałów archeologicznych, które w dotychczasowej literaturze przedmiotu wiąże się z obecnością Węgrów na terenie ziem położonych na północ od Karpat w ciągu IX i X w. wskazuje E. Dąbrowska (1978).

M. Dembińska wskazuje na szczególną przydatność poznawczą źródeł archeologicznych dla studiów nad historią kultury materialnej, podając szereg przykładów konkretnych z własnej praktyki badawczej (1980).

Zagadnienie wzajemnych kontaktów północnych Moraw i Śląska w okresie wczesnośredniowiecznym na przykładzie ceramiki, poruszone zostało w artykule V. Goša. Ścisłejsze związki obu tych ziem uchwytne są już od połowy X w., a do największego ich rozkwitu dochodzi w XI w. Polskie wpływy w ceramice Moraw wyrażają się w występowaniu specyficznych form naczyń takich jak naczynia cylindryczne, naczynia z szyjką cylindryczną oraz misy na nóżce. Natomiast na Śląsk napływała z terenu Moraw ceramika grafitowana (1980).

Problem napływu i zbytu naczyń importowanych, odkrytych w nawarstwieniach osadniczych wczesnomiejskich ośrodków polskich z X - XIII w. omawia W. Dzieduszycki. Napływ importów łączy autor z określonymi procesami gospodarczo-społecznymi i kolejno charakteryzuje drogi napływu z kierunków południowego — Czechy i Morawy; wschodniego — Ruś Kijowska i zachodniego — Nadrenia i wschodnia Anglia (1980b). Dwa następne artykuły tego samego autora dotyczą przemian zachodzących w strukturze rodzimej wytwórczości garncarskiej u schyłku wczesnego średniowiecza, analizowanych na podstawie materiałów ceramicznych pochodzących z ośrodków wielkopolskich, pomorskich, małopolskich i śląskich. Autor podaje i szeroko uzasadnia przyczyny rozpadu struktury rodzimej wytwórczości, za jedną z najważniejszych uznając ówczesne przemiany społeczno-gospodarczo-polityczne. Przeobrażenia uchwytne są zarówno w asortymencie form naczyń, technologii i technice wykonania oraz w zakresie upowszechniania ceramiki stalowoszarej. Stopniowo słabnące oddziaływanie garncarstwa tradycyjnego sugeruje, że ten okres rozwoju stanowi fazę przejściową, w której stwierdzić można współwystępowanie dwóch nurtów wytwórczości — jednego z dużym jeszcze udziałem form ceramiki tradycyjnej, dominującego w ośrodkach o starszych tradycjach osadniczych i drugiego uchwytne na terenie miast, zamków i klasztorów z dużym udziałem ceramiki stalowoszarej i naczyń o doskonałych parametrach technologicznych. Autor postuluje wydzielenie nowej fazy F, mieszczącej się dla obszaru Kujaw i Wielkopolski, w granicach czasowych od drugiej połowy XIII do połowy XIV w. (1979, 1980).

M. Dekówna opracowała zabytki szklane pochodzące z czterech różnych punktów Europy (Styrmien — Bułgaria, Wzgórze Zamkowe w Szczecinie, Haithabu — RFN i Caerleon — W. Brytania) datowane ogólnie na okres od V do XII w. Wnikliwa analiza badanych przedmiotów pod kątem podstawowego składu szkła oraz innych cech formalno-typologicznych, przy zastosowaniu szerokiego tła porównawczego, pozwoliła autorce uzyskać obraz głównych tendencji rozwoju szklarstwa w badanej części Europy oraz dała szereg informacji w zakresie użytkowania, napływu i dystrybucji wyrobów szklanych na ten obszar w okresie wczesnego średniowiecza. Uzyskane wyniki pozwoliły też na weryfikację niektórych wcześniejszych ustaleń chronologicznych oraz rzuciły światło na wiele zagadnień technologicznych, m. in. dotyczących sposobu wytopu masy szklanej, jej barwienia, odbarwiania, klarowania, a także samej techniki niektórych wyrobów szklanych. M. in. ustalono, że szklarstwo na terenie Europy zachodniej i północno-zachodniej cechowała znaczna różnorodność w zakresie stosowanych receptur oraz form produkcji. Różnorodne i zróżnicowane formy miała też organizacja produkcji szklarskiej, od wytopu z surowców wyjściowych, poprzez przetwórstwo surowca szklanego i jego półfabrykatów. Na badanym obszarze stwierdzono w okresie wczesnośredniowiecznym stosowanie wszystkich trzech podstawowych receptur wytopu: sodowej, potasowej i ołowiowej z całym szeregiem wariantów każdej z tych odmian (1980).

Monograficzne ujęcie problemów związanych z wytwórczością i rolą ołowiu w życiu gospodarczym czołowych ośrodków miejskich wczesnego średniowiecza oraz ich zaplecza przedstawił W. Dziędużycki. W poszczególnych rozdziałach opracowania autor zajął się kolejno: zagadnieniem poszczególnych etapów dystrybucji tego surowca z ośrodków górniczo-metalurgicznych; rekonstrukcją ekonomiczno-społecznych uwarunkowań rozmiarów dystrybucji i wytwórczości, m. in. cenami i jego wartością użytkową oraz statusem społecznym rękodzielników zajmujących się produkcją ołowiu (1980a).

Kontynuacją studiów J. Kamińskiej dotyczących grodzisk na terenie Polski środkowej jest praca L. Kajzera omawiająca świeckie budownictwo obronne z rozwiniętych faz późnego średniowiecza i czasów nowożytnych (XIII - XVII w.), na obszarze woj. łęczyckiego. Analiza tego budownictwa potwierdziła w zasadzie dotychczasowe poglądy na rozwój siedzib mieszkalno-obronnych w tym okresie (1980).

O sposobach zdobywania i obrony grodów polskich w okresie rozbitcia dzielnicowego pisze J. Szymczak, na podstawie analizy źródeł historyograficznych i archeologicznych. Autor analizuje kolejno stosowane metody opanowywania i obrony stałych punktów oporu takie jak, oblężenie, zajęcie bez walki, zdrada, zaskoczenie i in., omawia rodzaje wojsk wykorzystywanych w tych akcjach, charakteryzuje ich liczebność i uzbrojenie. Przechodząc do problemu skuteczności stosowanych sposobów walki stwierdza, że do najskuteczniejszych należały metody polegające na zastosowaniu podstępów i zaskoczenia, a dalej ataków z marszu (1980).

Znaczenie stałych i doraźnych umocnień nawodnych Słowian nadbałtyckich w całym systemie obrony wybrzeża oraz zasady ich wykorzystywania w walkach obronnych omówił J. Leśny. Z przeprowadzonych przez autora badań wynika, że Słowianie w okresie wczesnośredniowiecznym posługiwali się różnego typu zaporami mającymi na celu niedopuszczenie wroga do opłowania szlaków wodnych. Na podstawie źródeł XII w., mówić można generalnie o dwóch typach tych umocnień — urządzeniach stałych, wznoszonych przy wykorzystywaniu trwałego budulca jak drewno i kamień, oraz doraźnych, takich jak pułapki podwodne i nawodne, budowane z wykorzystaniem środków podręcznych, opartych na konstrukcjach palowych, mostach, jazach itp. Cały ten system, rozbudowany w XII w., posiadał starszą genezę sięgającą początkami okresu kształtowania się załazków wspólnot terytorialnych (1980).

Kilka opracowań poświęcono zagadnieniom numizmatycznym. Zwięzłe ujęcie zasadniczych problemów dotyczących numizmatyki oraz historii kolekcjonerstwa metalowych i papierowych znaków pieniężnych zawiera opracowanie M. Kowalskiego. Przedstawiono tu dzieje polskiego pieniądza ujęte w trzech głównych okresach chronologicznych — denarowym, groszowym i złotowym — podano wykaz ważniejszych haseł numizmatycznych i terminologii z zakresu pieniądza; scharakteryzowano waluty innych państw, określono zakres podstawowych wiadomości dotyczących surowca pieniężnego, a także zasady kolekcjonowania, konserwacji, wykrywania falsyfikatów oraz sposoby ewidencjonowania zbiorów (1980).

Miejsce i rolę monety w kulturze średniowiecznej omówił R. Kiersnowski. Autor podkreśla, że obok czynnika gospodarczego moneta była również elementem kultury materialnej, politycznej, artystycznej i społecznej, służącym do przekazywania zakodowanych w jej stemplu informacji (1979).

Historię mennictwa na Pomorzu Zachodnim w okresie od XII do XX w. przedstawił J. Piniński. Badane obszary pod względem bicia monety należały do północnoeuropejskiego kręgu monetarnego — szelągowo-guldenowego — podczas gdy pozostałe obszary ziem polskich znajdowały się współcześnie w ramach systemu groszowo-dukatowego, charakterystycznego dla Europy zachodniej (1978).

Zagadnienie napływu złotych i brązowych monet bizantyjskich na ziemię polską, w okresie od VI do XI w., jest tematem opracowania M. Salomona. Autor wskazuje m. in. na odmienną przyczynę napływu tego pieniądza na obszary Polski północnej, oraz południowo-wschodniej, spowodowane specyficzną sytuacją panującą w strefie położonej na północ od Karpat (1978).

Ikonograficzną treścią brakteatów wczesnośredniowiecznych zainteresowała się J. Rosen-Przeworska. Gruntowna analiza znaków ikonograficznych występujących na brakteatach oraz na medalach i monetach celtyckich wykazała, że brakteaty zawierają motywy związane z konkretną celtycką treścią wierzeniową. Ta nieprzypadkowa, zdaniem autorki, zbieżność

motywów wskazuje na istnienie ścisłego związku pomiędzy celtyckim męnictwem a produkcją brakteatów. Na tej podstawie autorka wysuwa hipotezę, że te dwie tak odległe w czasie i przestrzeni grupy zabytków, wywodzą się ze wspólnego podłoża i stanowią przykład trwałości świadomie przekazywanych tradycji religijnych i magicznych (1980).

W wydaniu popularnonaukowym ukazała się opracowana przez B. Gierlacha książka poświęcona sanktuariom słowiańskim. Ujęto w niej całokształt dawnych wierzeń, obrzędowości i kultu Słowian na szerokim tle ówczesnych warunków ekonomicznych, politycznych i społecznych badanego obszaru. Wskazano m. in., że religia Słowian zawiera w sobie bardzo odległe w czasie elementy kultowe, wykazujące powiązania z bliskowschodnio-europejskim kręgiem kulturowym. Wskazano również na przetrwanie wielu zwyczajów i obrzędów słowiańskich jeszcze po formalnym przyjęciu chrześcijaństwa przez Polskę (1980).

Problem etymologii i typologii polskich nazw wodnych na obszarze Powiśla Gdańskiego oraz kwestię ich adaptacji przez polski i niemiecki systemy językowe rozważa H. Górniewicz. Badania wykazały m. in., że Prusowie nie byli na tym terenie ludnością pierwotną, lecz pojawili się tu w ciągu XI - XII w., tworząc młodszą warstwę stratygraficzną nazw geograficznych. Natomiast obecność Słowian jest w świetle tych materiałów poświadczona od okresu kultury oksywijskiej, po okres wędrówek ludów (1980).

O zastosowaniu wyników badań antropologicznych przy opracowywaniu wczesnośredniowiecznych cmentarzysk kultury Dridu (VIII - IX w.) z terenów Rumunii piszą W. Wolska i D. Nicolaescu Plopsor. Pozwoliły one na uzupełnienie obserwacji archeologicznych szeregiem bardzo istotnych faktów m. in. z dziedziny demografii, obrzędów i obyczajów pochowanych tu populacji (1980).

LITERATURA

- Abramek B. 1980, *Osada kultury przeworskiej w Strobinie na stanowisku 3*, w: *Przemiany kulturowe nad górną Wartą w czasie od III okresu epoki brązu do V w.n.e.*, Konferencja Archeologiczna w Kopanicy 12 - 13 lipca 1980 r., s. 63 - 76.
- 1980a, *Osadniczy zespół kultury przeworskiej w Kopanicy*, w: *Przemiany kulturowe...*, s. 77 - 83.
- 1980b, *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Masłowicach, woj. Sieradz*, *Spr. Arch.*, 32, s. 227 - 246.
- Abramowicz A. 1980, *Quelques problèmes de l'histoire de l'archéologie*, *Arch. Polona*, 19, s. 249 - 260.
- Badania Archeologiczne prowadzone przez Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka w 1979 roku, Wieliczka 1980, ss. 67.
- Baranowski H. 1980, *Bibliografia historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego oraz krajów regionu Bałtyku za rok 1978*, *Zap. Hist.*, 45/2, s. 137 - 202.

- Barański M. 1979, *Organizacja setno-dziesiętnicza w Polsce XI - XIII wieku*, Roczn. Hist., 45 (1980), s. 1 - 48.
- Bem H.; Głębińska E.; Głębiński J.; Kanwiszer A. 1979, *Łódź radiocarbon measurements, Experimental technique*, Pr. i Mat. MAEŁ. 26 (1980), seria archeologiczna, s. 273 - 277.
- Bender W. 1980, *Kompleks osadniczy w miejscowości Wólka Łasiecka na tle osadnictwa dorzecza Bzury*, Arch. Polski, 25/2, s. 335 - 392.
- Bielniak T. 1979, *Analiza antropologiczna serii szkieletowej z Czerska koło Warszawy (XII w.)*, Mat. i Pr. Antrop., 97 (1980), s. 81 - 90.
- Blombergowa M. 1980, Rec.: Burek Krzysztof, *Starożytnicy i Archeolodzy, Z dziejów badań archeologicznych na Białostoczczyźnie*, Olsztyn 1977, zam. w: Kw. Hist. Nauki, 1, s. 208 - 210.
- Bogucka M. 1980, *Les recherches polonaises des années 1969 - 1978 sur l'histoire des villes et de la bourgeoisie jusqu'au déclin du XVIII siècle*, Acta Pol. Hist., 41, s. 239 - 257.
- Brückner A. 1980, *Mitologia Słowiańska*, Warszawa, ss. 388, PWN.
- Brzeziński W. 1980, *Przyczynek do badań nad rogownictwem na ziemiach polskich u schyłku starożytności (IV - V w.n.e.)*, Kw. HKM., 28/1, s. 27 - 39.
- Brzostkowska A.; Swoboda W. 1979, *Prace nad testimoniami etnogenezy i praojczyzny Słowian*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 93 - 110.
- Buko A. 1980, Rec: Parczewski M., *Projekt kwestionariusza cech naczyń ceramicznych z okresu wczesnego średniowiecza*, Spr. Arch., 32, s. 328 - 335.
- Cabalska M. 1980, *Tylicz, woj. Nowy Sącz w świetle wykopalisk*, Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Sanok, nr 26, s. 107 - 112.
- 1979, *Tylicz w świetle badań wykopaliskowych*, Acta Arch. Carp. 19 (1980), s. 161 - 169.
- 1979a, *Wielozłonowe grodzisko wczesnośredniowieczne w Tuligłowach, woj. Przemyśl*, Spraw. Arch., 31 (1980), s. 253 - 270.
- Cetwiński M. 1980, Rec: Rosen-Przeworska Janina, *Spadek po Celtach*, Wrocław 1979, zam. w: Śl. Kw. Hist. Sobótka, 1, s. 105 - 108.
- Cieśla A.; Stupnicka E. 1980, *Wpływ osadnictwa na skład chemiczny osadów jeziornych*, Arch. Polski, 24/1, s. 7 - 19.
- Cnotliwy E.; Nawroński T.; Rogosz R. 1979, *Grodziska wczesnośredniowieczne na ziemi pyrzyckiej*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 143 - 238.
- Chmielewski S. 1980, Rec.: *Dzieje Kalisza*, Poznań 1977, zam. w: Roczn. Kon., 8, s. 257 - 261.
- Chmielowska A. 1979, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Rękoraju, woj. piotrkowskie*, Pr. i Mat. MAEŁ., 26 (1980), seria archeologiczna, s. 67 - 84.
- Chomentowska B. 1980, *Najdawniejsza historia ziem Polski*, Warszawa, ss. 210.
- Chochorowska E.; Chochorowski J. 1980, *Badania wykopaliskowe na wielokulturowym stanowisku nr 11 w Kornicach, woj. Katowice*, Spr. Arch., 32, s. 271 - 280.
- Chochorowski J. 1980, *Kornice, woj. Katowice, stan. 11*, Sl. Ant., 22, s. 276 - 278.
- Dąbrowska E. 1978, *Elementy węgierskie w znaleziskach archeologicznych na północ od Karpat*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 22/1 (1980), s. 21 - 22.
- Dąbrowska T. 1977, *Z najnowszych badań nad kulturą przeworską na wschodnim Mazowszu*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 21/2 (1980), s. 12 - 13.
- 1980, Rec.: K. V. Kasparova, *O fibulach zarubinięckiego typu*, Spr. Arch., 32, s. 323 - 328.
- Dąbrowski K. 1980, *Nouvelles données concernant l'orfèvre sur le territoire de la voivodie d'Olsztyn (Pologne)*, Arch. Polona, 19, s. 235 - 241.
- Dekówna M. 1980, *Szkło w Europie wczesnośredniowiecznej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, ss. 386.

- Dembńska M. 1980, *Les changements dans la civilisation matérielle à la lumière des sources archéologiques en Pologne (VIIIe-XIIIe siècles)*, Arch. Polona, 19, s. 249 - 255.
- 1980a, *Wykopaliskowe kości zwierzęce jako źródło do historii konsumpcji mięsnej*, Kw. HKM., 28/1, s. 103 - 109.
- Dobrzańska H. 1980, *Zagadnienie datowania ceramiki toczonej w kulturze przeworskiej*, Arch. Polski, 24/1, s. 87 - 152.
- Domański G. 1980, *Nowe odkrycie w Luboszycach i Grabicach gmina Gubin, woj. zielono-górskie*, Śl. Spr. Arch., 21, s. 40 - 42.
- 1980a, *Sprawozdanie z badań ratowniczych przeprowadzonych na terenach objętych kompleksową melioracją nad rzeką Wodrą*, Śl. Spr. Arch., 21, s. 37 - 39.
- D(yo) M. 1979, Om.: *Dzieje Pomorza Nadwiślańskiego od VII wieku do 1945 roku*, Gdańsk, 1978, zam. w: Prz. Hist., 70/3 (1980), s. 573 - 574.
- 1980, Rec.: *Leciejewicz Lech, Normanowie. Kultura Europy Średniowiecznej*, z. 8, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, zam. w: Prz. Hist., 71/1, s. 176 - 177.
- Dymaczewski A.; Jernigen S. 1980, *Wczesnośredniowieczne grodzisko w Mietlicy, gmina Kruszwica, woj. bydgoskie*, Spr. PTPN., 96 za 1978 r., s. 14 - 16.
- Dzieje ziemi Gostyńskiej*, praca zbiorowa pod red. S. Sierpowskiego, Poznań 1979, ss. 710.
- Dzieduszycka B. 1979, *Z badań nad strukturą osadnictwa wczesnośredniowiecznego w południowo-zachodniej partii Kujaw (Mezoregion kruszewicki)*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 297 - 298.
- Dzieduszycki W.; Fogel J. 1979, *Gród wczesnośredniowieczny w Śremie*, Śl. Ant., 26 (1980), s. 33 - 91.
- Dzieduszycki W. 1979, *Zagadnienie przelomu w garncarstwie polskim w świetle badań nad XIII - XIV-wiecznymi materiałami ceramicznymi w Kruszwicy*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 299 - 300.
- 1980, *Przemiany w strukturze garncarstwa polskiego w 2 połowie XIII i w 1 połowie XIV w.*, Arch. Polski, 24/2, s. 363 - 379.
- 1980a, *Wczesnomiejskie ołoiarstwo w Polsce*, Arch. Polski 25/2, s. 401 - 426.
- 1980b, *Zum Studium weitreichender Kontakte frühstadtlischer Zentrum am Beispiel der Diffusion Keramischer Importe nach Polen in X - XIII Jh.*, Arch. Polona, 19, s. 71 - 96.
- Firlet J.; Pianowski Z. 1978, *Wyniki badań nowo odkrytego kościoła romańskiego w zachodniej części Wawelu*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 22/1 (1980), s. 17 - 18.
- 1979, *Nowo odkryty kościół romański na Wawelu*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 225 - 251.
- Gierlach B. 1980, *Sanktuaria Słowiańskie*, Warszawa, ss. 235.
- Głuszek S.; Malcówna A.; Perzanowska I. 1980, *Bibliografia Historii Polskiej za rok 1977*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, ss. 399.
- Godłowska M.; Rook E. 1980, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 1975 - 1977 w Nowej Hucie na stanowisku 17 (Nowa Huta — Pleszów)*, Mat. Arch. Nowej Huty, 6, s. 18 - 26.
- Godłowski K. 1979, *Die Völkerwanderungszeit in Pommern*, Arch. Balt., 4, s. 3 - 71.
- 1980, *Przemiany zasiedlenia na Wyżynie Głubczyckiej i w dorzeczu Liswarty w okresie lateńskim, rzymskim i początkach wczesnego średniowiecza*, Arch. Polski, 25/1, s. 131 - 166.
- Goš V. 1980, *Wzajemne oddziaływanie północnych Moraw i Śląska we wczesnym średniowieczu na przykładzie znalezisk ceramiki*, Śl. Ant., 22, s. 159 - 174.
- Górnowicz H. 1980, *Staropruskie nazwy wodne na Powiślu Gdańskim*, Acta Balt. Slav., 13, s. 25 - 35.
- Grzegorz M.; Drygała J.; Wrzesiński W. 1980, Rec: *Dzieje Pomorza Nadwiślańskiego od VII wieku do 1945 roku*, Gdańsk 1978, zam. w: Kom. Mazur. Warm., z. 2, s. 221 - 248.
- Grzeškowiak J. 1980, *Wyniki prac wykopaliskowych w Kościelnej Wsi, gmina Osiecinia na stanowisku 3*, Acta UNC., Nauki Hum. Społ., z. 110, Archeologia 6, s. 53 - 63.

- Guldon Z. 1980, Rec.: Brzozowski J., *Końskie wczoraj i dziś, Historia miasta na tle regionu*, Warszawa 1975, zam. w: Roczn. Muz. Nar. w Kielcach, 11, s. 377 - 379.
- Hensel B. 1979, *Miniaturowy toporek z Kruszowicy*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 127 - 130.
- Hensel W. 1980, *Polska Starożytna*, wyd. 2, uzupełnione, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, ss. 640.
- 1979, *Srebrny jubileusz Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN (1953 - 1978)*, Kw. HKM., 27/4 (1980), s. 471 - 489.
- 1979a, Rec.: M. Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb 1976, zam. w: Sl. Ant., 26 (1980), s. 332 - 333.
- Hilezer-Kurnatowska Z. 1980, *Studia i Materiały do Osadnictwa Wielkopolski Wczesnohistorycznej*, 5, ss. 496.
- Hensel Z. 1979, *Metaloznawcze badania przedmiotów żelaznych z miejscowości Tłuste, woj. Warszawa, stan. 1*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 129 - 139.
- 1980, *Z badań nad technologią produkcji żelaza w Wólce Łasieckiej*, Arch. Polski, 25/2, s. 393 - 400.
- Henslowa M. 1979, *Z badań nad wiedzą ludową o roślinach, Ericaceae — Wrzosowate. IV. Vaccinium uliginosum L. — Borówka bagienna. V. Vaccinium vitis idaea L. — Borówka brusznica. VI. Vaccinium myrtillus L. — Borówka czarna. VII. Oxycoccus quadripetalus Gilib. — Żurawina błotna*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 239 - 291.
- Horbach T. J. 1980, Rec.: Marcin Biborski, *Miecze z okresu wpływów rzymskich na obszarze kultury przeworskiej*, Mat. Arch., 18, 1978, zam. w: Kw. HKM., 28/1, s. 125 - 132. Informator Archeologiczny, badania rok 1979, Warszawa 1980, ss. 307.
- Iwaszkiewicz M. 1980, *Szczałki ryb z grodzisk nad jeziorami Szczytno i Charzykowskim*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 3 - 6.
- Janaszek J. 1980, *Szczałki kostne szaraka Lepus Europaeus (Pallas) z wykopalisk w Starym Drawsku*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 7 - 16.
- Jankowska D. 1979, *Zabytek sztuki romańskiej z Wojnowic*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 335 - 339.
- Jaros J. 1980, Rec.: *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego*, T. I - II, Opracowanie zbiorowe pod red. F. Kiryka i R. Kołodziejczyka, Warszawa-Kraków 1978, zam. w: Zar. Śl., 43/2, s. 382 - 384.
- Jażdżewska M. 1980, *Osada ludności kultury wenedzkiej w Siemiechowie, woj. Sieradz w: Przemiany kulturowe nad górną Wartą w czasie od III okresu epoki brązu do V w.n.e., Konferencja Archeologiczna w Kopanicy 12 - 13 lipca 1980*, s. 54 - 62.
- Jodłowski A. 1980, *Periodyzacja dziejów solnictwa na ziemiach polskich do końca XIII wieku*, St. i Mat. do dziej. Żup, 9, s. 7 - 32.
- Kaczanowski P. 1980, *Wyniki badań na cmentarzu sku kultury przeworskiej w Drochlinie woj. Ożestochowa*, Spr. Arch., 32, s. 169 - 190.
- Kajzer L. 1980, *Studia nad świeckim budownictwem obronnym województwa łęczyckiego, w XIII - XVII wieku*, Acta Univ. Lodz., Folia Archaeologica 1, ss. 414.
- Kamiński L. A. 1980, Rec.: Kaźmierczyk J., *Kamienne elementy obronne grodów śląskich w VII - XII w.*, Prace Naukowe Instytutu Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej nr 12, seria: Studia i Materiały nr 5, 1978, zam. w: Śl. Kw. Hist., Sobótka, 35/4, s. 623 - 624.
- Kanwiszer A.; Kaszewska E. 1979, *Chronologia zespołu osadniczego w Przywozie, woj. sieradzkie, w świetle materiałów archeologicznych i badań radiowęglowych*, Pr. i Mat. MAEL., 26 (1980), s. 291 - 299.
- Kaszewska E. 1980, *Osadnictwo kultury przeworskiej nad górną Wartą, w: Przemiany kulturowe nad górną Wartą w czasie od III okresu epoki brązu do V w.n.e., Konferencja Archeologiczna w Konopnicy 12 - 13 lipca 1980 r.*, s. 42 - 53.
- Kaźmierczyk E. 1980, *Pochówki późnolateńskie i z wczesnego okresu wpływów rzymskich w Nowym Targu, woj. Elbląg*, Spr. Arch., 32, s. 135 - 159.

- Kaźmierczyk J.; Kramarek J.; Lasota Cz. 1980, *Badania na Ostrowie Tumskim we Wrocławiu w 1978 roku*, Sil. Ant., 22 s. 71 - 158.
- Kiersnowski R. 1979, *Monety w kulturze wieków średnich: ich miejsce i ich funkcja*, Wiad. Num., 23/3 (1980), s. 129 - 138.
- 1980, *Rejestr kwaterników śląskich. Uzupełnienia, sprostowania i pytania*, Wiad. Num., 24/1, s. 37 - 45.
- Kmicieński J. 1979, *Zum Problem slavisch-germanischer Beziehungen im späten Altertum und im Mittelalter in Ostpommern*, Arch. Balt., 4, s. 73 - 83.
- Kobylińska U. 1980, *Jamesa Sackebta koncepcja stylu w archeologii*, Arch. Polski, 24/2, s. 413 - 419.
- Kociszewski L. 1979, *Badania fizykochemiczne próbek ceramiki zabytkowej ze Styrmien w Bułgarii*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 131 - 141.
- Kola A.; Wilke G. 1980, *Późnośredniowieczne siedziby rycerskie na ziemi chełmińskiej w świetle badań archeologicznych w Słoszewach i Plemiętach*, Acta UNC, Nauki Humanistyczno-Społeczne 110, Archeologia 6, s. 65 - 87.
- 1980a, *Toruński ośrodek archeologii podwodnej. Potrzeby i perspektywy badawcze*, Acta UNC, Nauki Humanistyczno-Społeczne 110, Archeologia 6, s. 89 - 100.
- Konopka M. 1980, *Ze studiów nad V i VI w.n.e. w Europie środkowej („Problem Słowian” w najnowszej literaturze archeologicznej)*, Arch. Polski, 24/1, s. 153 - 182.
- 1980a, *Rezerwaty archeologiczne w Polsce — problem definicji i liczby*, Ochr. Zab., 4, s. 292 - 298.
- Kosman M. 1980, *Rec.: Dzieje Kalisza*, praca zbiorowa pod red. W. Rusińskiego, Poznań 1979, zam. w: Roczn. Kal., 12, s. 383 - 389.
- 1980a, *Rec.: Dzieje Inowrocławia, t. 1 (do 1919 r.)*, praca zbiorowa pod red. Mariana Biskupa, Warszawa-Poznań-Toruń 1978, zam. w: Roczn. Kon., 8, s. 262 - 264.
- 1980b, *Rec.: Ziemia urzędziska*, Przeszłość i teraźniejszość, praca zbiorowa pod red. J. Deresiewicza, Warszawa-Poznań 1978, zam. w: Roczn. Kon., 8, s. 265 - 267.
- Kowalski M. 1980, *Vademecum kolekcjonera monet i banknotów polskich*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, ss. 188.
- Kozieł S. 1978, *Próba nowej interpretacji wybranych elementów stratygrafii kulturowej w północnej części wawelskiego dziedzińca arkadowego*, Spr. z posiedz. Koin. Nauk., 22/1 (1980), s. 19 - 20.
- Kranzowa I. 1980, *Pożywienie mięsne ludności kultury łużyckiej w okresie halszackim i prapolskiej w okresie wczesnośredniowiecznym w Kaldusie*, Acta UNC, Nauki Humanistyczno-Społeczne 110, Archeologia 6, s. 101 - 112.
- 1980a, *Pożywienie mięsne mieszkańców wczesnośredniowiecznego Jedwabna*, Acta UNC, Nauki Humanistyczno-Społeczne 110, Archeologia 6, s. 113 - 122.
- Krzemińska B.; Třeštitk D. 1979, *Wirtschaftliche Grundlagen des frühmittelalterlichen Staates in Mitteleuropa (Böhemen, Polen, Ungarn im 10. - 11. Jahrhundert)*, Acta Pol. Hist., 40 (1980), s. 5 - 31.
- Kulakow B. J. 1980, *Rezultaty razkopok gruntovogo mogilnika u poselka Klincovki v 1977 godu*, Acta Balt. Slav., 13, s. 213 - 244.
- Kurnatowska Z. 1980, *Rec.: Živka Vážarova, Slaviani i Prabálgari (po danni na nekropolite ot 6 - 11. v. na territorijata na Bálgarija)*, Sofia 1976, zam. w: Arch. Polski 25/2, s. 448 - 453.
- 1980a, *Rec.: D. Jelovina, Starohrvatske nekropole na području između rijeka Zrmanje i Cetine*, Split 1976, zam. w: Arch. Polski, 25/2, s. 442 - 448.
- Kurnatowscy Z. i S. 1980, *Badania archeologiczne w Lubiniu w latach 1978 - 1979*, Pamiątnik Towarzystwa Miłośników Ziemi Kościańskiej 1975 - 1978, Kościan, s. 3 - 8.
- Lasota-Moskalewska A. 1979, *Kości zwierzęce ze stanowiska w Tarlawkach, woj. suwalskie*, Wiad. Arch., 44/1 (1980), s. 88 - 96.
- Leciejewicz L. 1979, *Badania IHKM PAN w zakresie archeologii wczesnośredniowiecznej w latach 1954 - 1978*, Kw. HKM., 27/4, (1980), s. 497 - 500.

- Leciejewicz L. 1979a, Rec.: *Geschichte der Sorben*, Bd. 1. *Von den Aufgänger bis 1789*, Jan Brankač, Frido Mešk. Mit Beiträgen von Isoldo Gradoš, Jurij Knebel, Siegmund Musiat, Blažij Nawka, Jan Raupp, Heinz Schuster-Šewc, Bautzen 1977, zam. w: *Sl. Ant.*, 26 (1980), s. 329 - 332.
- 1980, *Polska nad Odrą we wczesnym średniowieczu*, Nauka Polska, 7 - 8, s. 37 - 46.
- 1980a, Nokr.: *Doc. dr hab. Krzysztof Dąbrowski 25 V 1931 - 25 XI 1979*, Kw. HKM., 28/2, s. 305 - 307.
- Lechowicz Z. 1979, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na późnorzymskiej osadzie w Tokarni, gm. Chęciny, woj. Kielce, stan. 2*, *Spr. Arch.*, 31 (1980), s. 151 - 166.
- Leśny J. 1980, *Stale i doraźne umocnienia nawodne Słowian nadbałtyckich oraz ich miejsce we wczesnośredniowiecznym systemie obronnym*, *St. i Mat. do dziej. Włkp. i Pom.*, (27), 14/1, s. 5 - 29.
- 1980a, Rec.: *Dzieje Pakości*, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Prace Popularno-naukowe nr 11, Warszawa-Poznań 1978, zam. w: *St. i Mat. do dziej. Włkp. i Pom.*, (26), 13/2, s. 188 - 191.
- 1979b, Rec.: *Studia z dziejów ziemi mogileńskiej*, praca zbiorowa pod red. Cz. Łuczaka, tom 1, Poznań 1978, zam. w: *St. i Mat. do dziej. Włkp. i Pom.*, (27), 14/1, s. 199 - 203.
- Lodowski J. 1980, *Dolny Śląsk na początku średniowiecza (VI - X w.), podstawy osadnicze i gospodarcze*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, ss. 280.
- 1980a, *Grodziško wczesnośredniowieczne w Strachowie gm. Sobótka, woj. Wrocław*, *Spr. Arch.*, 32, s. 207 - 225.
- Łazarkiewicz W. 1980, *Zmienność wybranych cech kraniometrycznych czaszek ludzkich od neolitu do współczesności*, Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Seria B, Nr 205, Wrocław, ss. 38.
- Łosiński W. 1979, *Niektóre momenty dziejów Słowiańszczyzny Połabskiej w IX - X w. w świetle elementów analizy osadniczej*, *Sl. Ant.*, 26 (1980), s. 13 - 32.
- Łódź, *Dzieje miasta T. I do 1918 r.*, praca zbiorowa pod red. R. Rosina, Warszawa-Łódź 1980, ss. 674.
- Łuka L. J. 1979, *Współpraca Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN z muzealnictwem archeologicznym*, Kw. HKM., 27/4, (1980), s. 521 - 523.
- Machajewski H. 1978, *Kultura wielbarska a kultura przeworska w Wielkopolsce*, *Fontes Arch. Posn.*, 29 (1980), s. 49 - 64.
- Machnik J. 1979, *Kilka słów o dorobku Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w zakresie archeologii pradziejowej w dwudziestopięciolecie jego istnienia*, Kw. HKM., 27/4 (1980), s. 491 - 495.
- Maisel W. 1980, *Materiały źródłowe do dziejów Konina*, *Rocz. Kon.*, 8, s. 161 - 175.
- Makiewicz T. 1980, *Zwierzęce szczątki kostne jako źródło do badania struktury hodowli pradziejowej*, *Prz. Arch.*, 27, s. 125 - 143.
- Malinowski T. 1980, *Wielkopolska w zaraniu dziejów*, Poznań, ss. 274.
- 1980a, *Niektóre możliwości określenia zasięgów etnicznych w młodszych okresach pradziejów*, *Sl. Pr. Hum.*, 1, s. 183 - 188.
- Materiały sprawozdawcze z badań zespołu pobenedyktynskiego w Mogilnie, z. 2, *Bibl. Muz. i Ochr. Zab.*, seria B, 60, 1980, ss. 88, praca zbiorowa.
- Matuszewska-Kola W. 1980, *Materiały ceramiczne z archeologicznych badań ratowniczych przeprowadzonych w Toruniu przy ul. Podmurnej 89*, *Acta UNC.*, Nauki Humanistyczno-Społeczne 110, *Archeologia* 6, s. 123 - 136.
- Mazurowski R. 1980, *Podstawy wnioskowania o stopniu zniszczenia obiektów archeologicznych, opartego na analizie materiału ceramicznego z powierzchni stanowisk*, *Prz. Arch.*, 27, ss. 145 - 185.
- Mazurowscy E. i R. 1979, *Zagadnienie modelu środowiska w analizie przestrzennej osadnictwa*, *Spr. Arch.*, 31 (1980), s. 285 - 296.

- Mieleczarski S. 1980, Rec.: *Historia Gdańska*, praca zbiorowa pod red. E. Cieślaka, t. I, *Do roku 1454*, Gdańsk 1978, zam. w: *Rocz. Gd.*, 40/1, s. 207 - 212.
- Milewska M. 1980, *A Method of Recording Late Mediaeval Footwear Finds*, *Arch. Polona*, 19, s. 115 - 136.
- Młynarczyk H. 1980, *Badania wczesnośredniowiecznej osady Warszawa-Wilanów, stan. 13 „Pasięka” w latach 1976 - 1978.*, *Spr. Arch.*, 32, s. 197 - 205.
- Modzelewski K. 1980, *Spór o gospodarcze funkcje organizacji grodowej. Najstarsze źródła i metody*, *Kw. HKM.*, 28/1, s. 87 - 101.
- Moździoch S. 1979, Rec.: J. Kaźmierczyk; M. Sachanbiński, *Studium o produkcji wyrobów z kamieni szlachetnych na Śląsku w X - XII w.* zam. w: *Śl. Kw. Hist. Sobótka* 34/4, (1980), s. 581 - 582.
- Mrowiński E. 1980, *Litera E i jej symbolika w denarze Mieszka I*, *Biul. Num.*, 5 (153), s. 81 - 85.
- Nadolski A. 1979, *Międzynarodowa współpraca IHKM PAN*, *Kw. Hist.* 27/4 (1980), s. 517 - 519.
— 1980, *Z problematyki archeologicznej badań Pola Grunwaldzkiego*, *Kom. Mazur.-Warm.*, 28/2, s. 123 - 134.
- Niewęglowski A. 1980, *Rola obrządku pogrzebowego w badaniach ciągłości kulturowej i osadniczej w pradziejach*, *Arch. Polski*, 24/2, s. 419 - 430.
- Nogalski S. 1980, *Szczałki kostne psaków z osady wczesnośredniowiecznej Szczecin-Mścięcino*, *Rocz. Akad. Roln.*, 121, *Archeozoologia* 6, s. 17 - 30.
- Nowakowski W. 1980, *Zum Problem der Besiedlungsfortdauer in der Masurischen Seenplatte im I. Jahrtausend u.Z. im Lichte von Forschungsergebnissen hinsichtlich der Mikroregion der Salet Seeufer*, *Arch. Polona*, 19, s. 49 - 69.
- Ostoja-Zagórski J. 1980, *Perspektywy wykorzystania fotointerpretacji i zdjęć lotniczych w prehistorycznych badaniach osadniczych*, *Spr. Arch.*, 32, s. 291 - 293.
- Parczewski M. 1978, *Uwagi o roli działu „Stan badań” w strukturze źródłowego opracowania archeologicznego*, *Spr. z posiedz. Kom. Nauk.*, 22/1 (1980), s. 10 - 11.
— 1980, *Badania wykopaliskowe na osadzie wczesnośredniowiecznej w Proboszczowie, woj. Opole*, *Sil. Ant.*, 22, s. 55 - 69.
- Pawłowski A. 1979, *Piecowisko dymarskie i żelazne narzędzia hutnicze z okresu wpływów rzymskich na stan. b w Dobrzeńcu Małym, gm. Dobrzeń Wielki, woj. Opole*, *Spr. Arch.*, 31 (1980), s. 193 - 204.
- Pazda S. 1980, *Studia nad rozwojem i zróżnicowaniem lokalnym kultury przeworskiej na Dolnym Śląsku*, *Acta Univ. Wratisl.*, 443, *Studia Archeologiczne* 10, ss. 273.
- Pazdur M. 1980, *Pobieranie, przygotowanie i opis próbek organicznych przeznaczonych do datowania metodą ¹⁴C*, *Arch. Polski* 24/2, s. 317 - 333.
- Perlikowska-Puszkowska U. 1979, *Zastosowanie metod pomocniczych w archeologicznych badaniach terenowych prowadzonych na Wzgórzu Zamkowym w Sieradzu*, *Pr. i Mat. MAEL.*, 26 (1980), s. 143 - 164.
- Perzyńska-Holasowa M. 1979, *Przegląd polskich prac dotyczących Słowiańszczyzny starożytnej i wczesnośredniowiecznej na podstawie publikacji z 1977 r. (z uzupełnieniem za rok 1978)*, *Śl. Ant.*, 26 (1980), s. 303 - 327.
- Pianowski Z. 1978, *Zagadnienie powiązań systemów obronnych Wawelu i miasta Krakowa w XIII - XIV wieku*, *Spr. z posiedz. Kom. Nauk.*, 22/1, (1980), s. 18 - 19.
- Piasecki E.; Florkowska A. 1979, *Problem wartości poznawczej materiału osteologicznego w świetle analizy struktury płci i wieku (na przykładzie cmentarzyska w Grucznie woj. Bydgoskie)*, *Mat. i Pr. Antrop.*, 97 (1980), s. 113 - 155.
- Piaskowski J. 1980, *W sprawie żelaza „meteorytowego” i możliwości jego wytapiania przez człowieka*, *Kw. HKM.*, 28/1, s. 3 - 13.
— 1980a, *Metaloznawcze badania wczesnośredniowiecznych przedmiotów żelaznych z Krakowa-Dębnik*, *Spr. Arch.*, 32, s. 247 - 270.

- Piaskowski J.; Hensel Z. 1979, *Metaloznawcze badania przedmiotów żelaznych z cmentarzyisk ciałopalnych w Brzeźcach pod Białobrzegiem, woj. Radom*, Spr. Arch., 31 (1980) s. 141 - 150.
- Piniński J. 1977, *Mennictwo Pomorza Zachodniego a moneta polska — 2 różne kręgi monetarne*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 21/2 (1980), s. 14 - 15.
- Pokuta Z., Wojda L. 1979, *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko we wsi Dębina, woj. sieradzkie*, Pr. i Mat., MAEŁ., 26 (1980), s. 89 - 121.
- Poppe A. 1979, *Pieczęć ruska z Kruszwicy*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 121 - 126.
- Pyrgała J. 1980, *Sources et méthodes des sciences naturelles, appliquées à l'étude sur l'habitat préhistorique*, Arch. Polona 19, s. 229 - 233.
- Radek T. 1980, *Przynależność gatunkowa garbowanych skór z średniowiecznych wykopów w Nakle nad Notecią*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 31 - 38.
- Reyman-Urbańska B. 1978, *Ostateczne wyniki badań nad skarbem wczesnośredniowiecznym z Nowej Huty-Pleszowa*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 22/1 (1980), s. 14 - 15.
- Rosen-Przeworska J. 1980, *O brakteatach trochę inaczej*, Arch. Polski, 25/1, s. 203 - 216.
- Rosławowski T. 1979, *Dwadzieścia pięć lat badań nad historią kultury materialnej*, Kw. HKM., 27/4 (1980), s. 507 - 510.
- Russek H. 1980, *Brakteat księcia Henryka*, Wiad. Num., 24/1, s. 29 - 36.
- Russocki S. 1980, *Nad periodyzacją dziejów Polski*, Prz. Hum., 24/1, s. 1 - 17.
— 1980a, Rec.: Hensel Witold, *Polska Starożytna*, wyd. 2, Wrocław 1980, zam. w: Nowe Książki, 19, s. 79 - 81.
- Rutkowski B. 1980a, *Uwagi wstępne o ternie sigillata z Drochłina, gm. Lelów, woj. Częstochowa*, Spr. Arch., 32, s. 191 - 192.
- Różycki A. 1980, *Pojęcie zjawiska koncentracji w polu rozrzutu zabytków ruchomych na stanowiskach archeologicznych*, Arch. Polski, 24/1, s. 21 - 52.
- Salamon M. 1978, *Złota i brązowa moneta bizantyjska w Polsce od VI do XI wieku*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 22/1 (1980), s. 6 - 8.
- Skowron J. 1979, *Osady z okresu rzymskiego na Pomorzu, w południowej Skandynawii i Jutlandii*, Studium porównawcze, Arch. Balt., 4, s. 85 - 176.
- Skrok Z. 1980, *Na tropach archeologicznych tajemnic Mazowsza*, Warszawa, ss. 185.
- Słownik Starożytności Słowiańskich, pod red. G. Labudy i Z. Stiebera, T. 6, T-W. część — druga V-W, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1980, ss. 671.
- Sobociński M. 1980, *Materiał kostny zwierzęcy z wczesnośredniowiecznego grodziska w Jedulnie (województwo toruńskie)*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 57 - 77.
— 1980a, *Szczątki kostne zwierząt z badań wykopaliskowych w Kallusie (województwo toruńskie)*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 79 - 112.
— 1980b, *Szczątki kostne zwierząt mięsożernych (Carnivora Bowdich, 1821), domowych i dziko żyjących z wykopalisk w Starym Drawsku*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 131 - 158.
— 1980c, *Szczątki kostne zwierząt domowych z wykopalisk w Człuchowie*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 113 - 124.
— 1980d, *Zwierzęce szczątki kostne ze stanowisk archeologicznych północnej części Wysoczyzny Krajeńskiej*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 39 - 55.
- Sprawozdanie z badań terenowych Zakładu Archeologii UMCS w 1980 roku, Lublin 1980, ss. 16, Zakład Archeologii — Instytut Historii UMCS w Lublinie.
- Spros J. 1980, *Jeszcze o dziejach Pomorza Sławińskiego-Słupskiego w XII i pierwszej połowie XIII wieku*, Roczn. Gd., 40/1, s. 5 - 38.
- Stolpiak B. 1980, *Z badań nad wyrobami szklanymi w kulturze przeworskiej na Kujawach Centralnych*, Arch. Polski, 25/1, s. 167 - 181.
- Styrmen nad Jantrą (Bułgaria)*, Badania archeologiczne w latach 1961 - 1964 i 1967 - 1968, praca zbiorowa pod red. W. Hensla, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1980, ss. 313.

- Suchodolski S. 1979, *Grójec wczesnośredniowieczny w świetle badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 1976 r.*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 205 - 223.
- Swoboda W. 1979, *Skąd wzięli się Słowianie w dzisiejszych Włoszech we wczesnym średniowieczu*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 1 - 12.
- Szczurek T. 1979, *Skarb denarów i brakteatów guzickowych z XIII wieku odkryty w Wojciechowicach, w woj. gorzowskim*, Wiad. Num., 23/4 (1980), s. 193 - 227.
- Szewczyk M.; Szmukier W. 1978, *Najnowsze odkrycia relikwii architektury wczesnośredniowiecznej w rejonie X na Wawelu*, Spr. z posiedz. Kom. Nauk., 22/1, (1980), s. 19.
- Szołdska H. 1979, *Polska wczesnodziejowa. Wizja literacka i fakty naukowe*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk (1980), ss. 252, Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne, Biblioteka Archeologiczna 21.
- Szybowicz A. 1980, *Katalog zabytków archeologicznych Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka*, Wieliczka, ss. 145.
- Szymczak J. 1979, *Sposoby zdobywania i obrony grodów w Polsce w okresie rozbitcia dzielnicowego*, w: *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, 22, (1980), s. 3 - 63.
- Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, 1980, 21, ss. 117.
- Śmigiełski W. 1980, *O ochronie zabytków archeologicznych w Wielkopolsce. Uwagi na marginesie artykułu D. Durczewskiego i Z. Pieczyńskiego, Z działalności Konserwatora archeologicznego w Wielkopolsce do roku 1974*, Fontes Arch. Posn., 25: 1974 (1976), zam. w: Arch. Polski 24/1, s. 183 - 199.
- Tomeczak E. 1979, *Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych w Dobrzeńcu Małym, woj. Opole (Stanowisko B)*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 167 - 191.
- 1980, *Piec dymarski z okresu wpływów rzymskich z Kątów Opolskich, woj. Opole*, Spr. Arch., 32, s. 161 - 168.
- Tunia K. 1980, *Grób kultury przeworskiej z Górki Stogniewskiej, woj. Kraków*, Spr. Arch., 32, s. 193 - 196.
- Tyszler E. 1979, *Analiza przestrzenna wybranych elementów kulturowych na cmentarzysku w Odrach, w woj. bydgoskim*, Arch. Balt., 4, s. 177 - 231.
- Urbańczyk P. 1980, *Metody komputerowe w archeologii*, Arch. Polski, 24/2, s. 245 - 313.
- 1980a, *Some Problems of Formal Methods and Computer Science Application against the Background of Contemporary Archaeological Theory and Methodology*, Arch. Polona 19, s. 115 - 136.
- 1980b, Rec.: J. E. Doran; F. R. Hodson, *Mathematics and Computers in Archaeology*, Cambridge, Mass. 1975, zam. w: Prz. Arch., 27, s. 187 - 191.
- 1980c, *Założenia teoretyczne badań stratygraficznych w polskiej literaturze archeologicznej*, Arch. Polski, 25/1, s. 183 - 193.
- Waluszewska-Bubień A. 1980, *Szczątki kostne ptaków z wykopalisk w Kallusie (województwo toruńskie)*, Roczn. Akad. Roln., 121, Archeozoologia 6, s. 159 - 164.
- Waluś A. 1979, *Zespół narzędzi kowalskich i rolniczych z okresu wpływów rzymskich z miejscowości Tłuste, gm. Grodzisk Mazowiecki, woj. Warszawa, stan. 1*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 119 - 128.
- Wędzki A. 1979, *Początki Konina*, Roczn. Kon., 7 (1980), s. 9 - 41.
- 1980, *Konin w późnym średniowieczu*, Roczn. Kon., 8, s. 6 - 37.
- 1980a, Rec.: *Dzieje Inowrocławia* pod red. M. Biskupa, t. 1 (do 1919 r.), Warszawa 1978, zam. w: St. i Mat. do dziej. Wlkp. i Pom., (26), 13/2, s. 191 - 196.
- Węgrzynowicz T. 1979, *Nekr.: Krzysztof Dąbrowski*, Wiad. Arch., 44 (1980), s. 3 - 5.
- Wiercińska A. 1980, *Zmienność cech typów budowy ciała w ciągu ostatniego tysiąclecia, na podstawie materiału szkieletowego z Wiślicy*, Mat. i Spr. Antrop., 98, s. 133 - 206.
- Wirska-Parachoniak M. 1980, *Produkcja ceramiczna Celtów na terenie Polski Południowej*, Mat. Arch. Nowej Huty, 6, s. 29 - 158.
- Wokroj F. 1980, *Ludność Cedyni wczesnośredniowiecznej w świetle antropologii*, Poznań, ss. 60, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Archeologia 8.

- Woliński F. 1980. *Sieć hydrograficzna regionu gnieźnieńskiego w wiekach średnich*, St. i Mat. do dziej. Wlkp. i Pom., (27) 14/1, s. 137 - 161.
- Wolska W.; Nicolaescu Plopsor D. 1980, *Contribution de l'anthropologie à la connaissance du rituel funéraire des populations habitant le territoire de la Roumanie aux VIIIe - IXe siècles*, Arch. Polona, 19, s. 243 - 248.
- Woźniak Z. 1979, *A Survey of the Investigations of the Bronze and Iron Age Sites in Poland in 1978*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 275 - 279.
- 1980, *A Survey of the investigations of the Bronze and Iron Age Sites in Poland in 1979*, Spr. Arch., 32, s. 343 - 346.
- Wyrozumski J. 1979, Rec.: *Historia Kultury Materialnej w zarysie t. I od VII do XII wieku*, red. M. Dembińska, Z. Podwińska, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1978, zam. w: Kw. HKM., 27/4 (1980), s. 541 - 545.
- Zabytek archeologiczny a środowisko. Problemy zagospodarowania obiektów archeologicznych w aglomeracjach miejskich i kompleksach leśnych*, Warszawa 1980, ss. 203.
- Zaitz E. 1980, *Żelazne grzywny siekierowate z ul. Kanoniczej 13 w Krakowie*, Wiad. Num., 24/1, s. 24 - 28.
- Zientara B. 1980, Rec.: *Historia Gdańska*, Opracowanie zbiorowe pod redakcją Edmunda Cieślaka, Gdańsk 1978, zam. w: Zap. Hist., 45/2, s. 142 - 150.
- Zoll-Adamikowa H. 1979, *Major Results of 1978 Excavations of Early Medieval Sites in Poland*, Spr. Arch., 31 (1980), s. 281 - 284.
- 1980, *Major Results of 1979 Excavations of Early Medieval Sites in Poland*, Spr. Arch., 32, s. 349 - 352.
- Żak J. 1979, *Zarys dziejów koła Naukowego Studentów Archeologii Uniwersytetu imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu (1926 - 1976)*, Sl. Ant., 26 (1980), s. 111 - 119.
- Żurowski K. 1980, *Działalność Katedry Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1971 - 1976*, Acta UNC., Nauki Humanistyczno-Społeczne 110, Archeologia 6, s. 137 - 149.

WYKAZ SKRÓTÓW

Acta Arch. Carp. — Acta Archaeologica Carpathica; Acta Balt. Slav. — Acta Baltico Slavica; Acta Pol. Hist. — Acta Poloniae Historica; Acta Univ. Lodz. — Acta Universitatis Lodziensis; Acta UNC. — Acta Universitatis Nicolai Copernici; Acta Univ. Wratisl. — Acta Universitatis Wratislaviensis; Arch. Balt. — Archaeologia Baltica; Arch. Polona — Archaeologia Polona; Arch. Polski — Archeologia Polski; Bibl. Muz. i Ochr. Zab. — Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków; Biul. Num. — Biuletyn Numizmatyczny; Fontes Arch. Posn. — Fontes Archaeologici Posnanienses; Kom. Mazur. Warm. — Komunikaty Mazursko Warmińskie; Kw. HKM. — Kwartalnik Historii Kultury Materialnej; Kw. Hist. Nauki — Kwartalnik Historii Nauki; Mat. Arch. — Materiały Archeologiczne; Mat. Arch. Nowej Nuty — Materiały Archeologiczne Nowej Huty; Ochr. Zab. — Ochrona Zabytków; Pr. i Mat. MAEL. — Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi; Prz. Arch. — Przegląd Archeologiczny; Prz. Hist. — Przegląd Historyczny; Prz. Hum. — Przegląd Humanistyczny; Roczn. Gd. — Rocznik Gdański; Roczn. Hist. — Roczniki Historyczne; Roczn. Kal. — Rocznik Kaliski; Roczn. Kon. — Rocznik Koniński; Sil. Ant. — Silesia Antiqua; Sl. Ant. — Slavia Antiqua; St. Pr. Hum. — Śląskie Prace Humanistyczne; Spr. Arch. — Sprawozdania Archeologiczne; Spr. PTPN. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; Spr. z posiedz. Kom. Nauk. — Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych PAN; Śl. Kw. Hist. — Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka; Śl. Spr. Arch. — Śląskie Sprawozdania Archeologiczne; St. i Mat. do dziej. Wlkp. i Pom. — Studia i Materiały do dziejów Wielkopolski i Pomorza; St. i Mat. do dziej. Żup — Studia i Materiały do dziejów Żup Solnych w Polsce; Wiad. Arch. — Wiadomości Archeologiczne; Wiad. Num. — Wiadomości Numizmatyczne; Zap. Hist. — Zapiski Historyczne; Zar. Śl. — Zaranie Śląskie.

LA REVUE DES OUVRAGES POLONAIS CONCERNANT LES PEUPLES SLAVES
ANTIQUES ET DU HAUT MOYEN-ÂGE EN VERTU DES PUBLICATIONS DE
1980 (COMPLÉTÉES POUR L'ANNÉE 1979)

par

MARIA PERZYŃSKA-HOLASOWA (Poznań)

Résumé

L'article présente les publications polonaises concernant les problèmes indiqués dans le titre. Il les divise en ouvrages généraux (ici aussi les différents informateurs, les revues des recherches), ouvrages qui se rapportent à la période antique et ouvrages ayant rapport au haut Moyen-Âge. Dans les deux derniers groupes on trouve des publications de sources qui passent en revue les nouvelles élaborations des matériaux des périodes mentionnées, et des ouvrages traitant les problèmes tels que, entre autres, la question des changements ethniques au déclin de l'Antiquité, les relations mutuelles entre cultures, la périodisation, l'analyse des formes de l'habitat etc. ainsi que les différents sujets concernant l'habitat, l'économie et autres dans la période du haut Moyen-Âge. L'article est complété par une bibliographie disposée en ordre alphabétique.